

Gyűjtő: BIRÓ GYULA

Gyűjtési ideje: 1965.

TART. HÍRDELMEK HOMOKSÉNTGÉRGŐN

64 lap

Földrajzi mutató: HOMOKSÉNTGÉRGŐ

Szakmutató: XIX, B  
XXI

Iratgyűjtő

MSZ 5617  
PAPIRIPARI VÁLLALAT

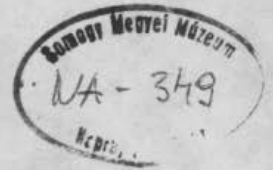


KISKUNHALASI GYÁRA

HELYTARÓZÁS

ÁTVÉZETVE AZ EGYSÉBES LTK. 949-es TETÉLE ALÓL

2 pl



949.

HIEDELMEK, RONTÁSOK, BABONÁS

TÖRTÉNETEK HOMOKSZENTGYÖRGYÖN

RIPPLRÓNAI MUZEUM

KAPOSVAR

Telefon: Postafiók 70.

Népszelvény

Gyűjtötte: Bíró Gyula

III. évf. főisk. hallg.

Gyűjtés időpontja:

1965. ápr. 10-18-ig

1965. jun. 22-30-ig

A D A T K Ö Z L Ő K

1./	Hodoli Jánosné	Lázár Anna	1904.	Fogl.: htb.
2./	özv. Biró Gyuláné	Fischer Mária	1903.	Fogl.: nyugdíjas
3./	Nász Józsefné	Rab Ilona	1923.	Fogl.: tsz. tag
4./	özv. Lieber Istvänné	Katona Mária	1894.	Fogl.: nyugdíjas
5./	Rab Ferenc		1900.	Fogl.: nyugdíjas
6./	Rab Ferencné		1900.	Fogl.: htb.
7./	Boros Lászlóné		1893.	Fogl.: nyugdíjas
8./	Óvári Pálné	Bódis Mária	1908.	Fogl.: tsz tag.
9./	Hallgató Györgyné	Bódis Ilona	1912.	Fogl.: htb.
10./	Hallgató György		1912.	Fogl.: pásztor
11./	özv. Németh Józsefné		1894.	Fogl.: nyugdíjas
12./	Magyar Józsefné	Wéber Margit	1904.	Fogl.: htb.
13./	Kerni Józsefné	Cserti Katalin	1878.	Fogl.: nyugdíjas
14./	Tóth István		1892.	Fogl.: nyugdíjas
15./	Tóth Istvänné	Supák Vilma	1898.	Fogl.: nyugdíjas
16./	Kovács Istvänné	Vince Erzsébet	1920.	Fogl.: tsz tag.
17./	Farkas Jánosné	Berta Mária	1898.	Fogl.: tsz tag.
18./	Törkenci Méri		1907.	Fogl.: tsz tag.
19./	özv. Soltra Ferencné		1896.	Fogl.: nyugdíjas
20./	özv. Pongrácz Vendelné	Gombos Mária	1878.	Fogl.: nyugdíjas
21./	Pongrácz Sándorné	Bitó Anna	1912.	Fogl.: tsz tag.
22./	Bakó Jánosné	Baris Vilma	1907.	Fogl.: htb.
23./	Bakó János		1902.	Fogl.: tsz tag.
24./	Berta Józsefné	Csordás Rozália	1883.	Fogl.: nyugdíjas
25./	Sebrek György		1901.	Fogl.:asztalos

26./ Hoppár István		1878.	Fogl.: éjjeliőr
27./ Dombóvári Józsefné	Sebrek Ágnes	1908.	Fogl.: tsz tag.
28./ Huszárbojtor István		1892.	Fogl.: tsz tag.
29./Kovács János		1883.	Fogl.: nyugdíjas
30./ Mester Ferencné	Kovács Mária	1923.	Fogl.: tsz tag.
31./ Ifj. Fülöp János		1928.	Fogl.: tsz tag.
32./ Pók Mária		1879.	Fogl.: nyugdíjas

## I. A FALU ÉS A BESZÉLT NYELV SAJÁTOSSÁGAI

H o m o k s z e n t g y ö r g y, Somogy déli részén található közepes nagyságu település. A településre vonatkozó legrégibb adatok a XIII. századba nyúlnak vissza. Majd 1425-ben S e n t g y u r g h néven szerepel a babolcsai bencés apátság birtoklajstromában. 1565-ben viszont már M ú ü s a S z e n t G y ö r g y néven fordul elő a török adójegyzékében. A törökkori településre utal a faluban összegyűjtött földrajzi neveim közül két név, a Török kút és a Török templom. Az idősebbek elbeszélése szerint a törökök menekülés közben lerombolták a falut és a templomot, s a templom harangját egy közeli kútba dobták. A törökkori település maradványai /Török kút, a templom helye, és a házhelyek körvonalai/ jól látszanak.

Egy másik földrajzi név, Ö s z p ö t e /ma a falu határának egyik része/, és a hozzá fűződő közmondás - Öszpöte volt a világ közepe - arra enged következtetni, hogy e területen valamikor fontos központi település lehetett. Állítólag a szigetvári csata után rombolták le a törökök. Település voltát bizonyítja az is, hogy megtalálható az akkori templom keresztje, a falu temetője, valamint különböző régészeti leletek utalnak az előbbi feltevés jogosságára. /kovás puska závarzata, cseréppipa maradvány, égetett faldiszító motívumok/ A talált numizmatikai leletek viszont azt sejtetik, hogy e területen húzódtott a rómaiak hadiútja is /római korabeli arany és ezüstpénzek/.

A jelenlegi falu összetétele kb. 7000 kat. hold. Ezekből nagyrészt magyarok, de megtalálhatók a nemzetiségiek is. Főleg németek és cigányok. A birtok első magyar földesura Ungnád Kristóf volt /1677/, majd Széchenyi György kolozsvári érsek vette kezelésbe a birtokot. A Széchenyiek birtokában 1945-ig megmaradt Homokszentgyörgy. Utolsó földes-

urai Széchenyi Móricz és Margit voltak. A gróf uradalman dolgozó cselédek legtöbbször katolikus vallású volt, még a pógárok - akik saját földdel rendelkeztek - a református vallást gyakorolták. A falunak azt a részét, ahol a kálomisták éltek a cselédek külön névvel illették. Nagyfalu - a cselédek gondolatvilágában egyet jelentett a kálomisták lakhelyével. A faluban jelenleg két templom van: a református és katolikus. A református templom 1820-ban épült majd 1848-ban újjáépítik. A katolikus templom jóval fiatalabb. A török pusztítás után nem építik újjá a templomot. A hívek 1935-ig Ladra és Szulokba jártak misére. Új templomot csak 1935-ben építettek a grófnő tiszteletére. A templom védőszentje Szent Margit, s ezen a napon /június 13./ a templom előtti részen búcsút szoktak tartani.

A faluban az ö-z ő ny e l v j á r á s - t beszélik. Gyakran található régi alakok is, pl.: í t képző helyett é t ejtenek - tanító ~ t a n é t t ó, szorító ~ s z o r é t t ó vagy az egyes szám 3. személyű birtokos személyrag -e- helyett -i-t használnak. Pl.: pénze pénzi, felesége - feleségi, A náluk, lábuk, maguk alakok helyett gyakran hallani a következő alakokat: nálik, lábik, magik. A régies múltidő is használatos pl.: vettek, vettem /tettem/ Pm.: Magik má evettek, néném? Ide vettem /tettem/ a zsákot, de nem lelöm. Érdekes jelenség hogy a szóvégi "l" teljesen elmarad, és az előtte lévő magánhangzót is megnyújtja. Pl.: aztā, föggē, könyérrē, Az "l" nemcsak szóvégen, hanem a szó belsejében is elmaradhat. Pl.: ěkapi, ěmet~~si~~, ěkéri, ātató. Gyakori az is, hogy a mássalhangzó után álló "j" "ty"-re változik. Pl.: aptya, kaptya, raktya, roptya, A "j"-t a szavak elején és különösképpen a szavak belsejében a "gy" váltja fel. Pl.: gyūu, gyut, fögyūu, kergye stb.

A beszélt nyelv igeragozása is különleges. Pl.: a tárgyas ragozású igék kijelentő mód 1-es szám 3. személyében a kapja, látja, rakja, helyett gyakran használják a kapi, raki, láti, hozí stb alakokat.

Pályamunkámban főképpen a katolikus és református ünnepekhez fűződő szokásokkal, hiedelmekkel foglalkozom, de nem hanyagolom el a mindennapi élethez szorosan hozzátapadt történeteket, a különböző eseményekhez kapcsolódó hiedelmeket, rontásokat és azok gyógyítási módjait sem. Fontosnak tartom még azt megjegyezni, hogy adatközlőim idősebb emberek s e szokások, hiedelmek, babonák, rontások legtöbbszörre velük meg is történtek. Akkor még hittek erejükben, de ma már sokan közülük kételkednek. Csodatevő hatásuk csak ritkább esetekben érhet el eredményt. Pl.: az egyik öntő-asszony az elmúlt nyáron szétválasztott egy harminc éves asszonyt és egy húsz éves fiút, a szerelem ezáltal megszűnt közöttük.

*2 példány*

*949*

*Vallás*

*Bíró Zsuzsanna  
Homokszentgyörgy*

## II. A TEMPLOM ÉS A HOZZÁ KAPCSOLÓDÓ SZOKÁSOK, HIEDELMEK.

A templom különös jelentőséggel rendelkezik az idősebb emberek gondolat-és lélekvilágában. A harangozás, a körmenetek, a különböző szertartások mind azt tanúsítják, hogy az emberek vallásos lelkülete rendkívül bonyolult és érdekes. Szinte mágikus erővel ruházták fel az egyes szertartások tartozékait. A szentgyörgyi templom 1935-ben készült a hívek és a Széchenyi család anyagi támogatása révén. A templomban két harang van. Lélekarang és a miseharang. A templom harangjainak megszólaltatása vinar esetén döntő jelentőségű. Az egyszerű emberek szerint /különösen ha jégrelhő közeledik/ a harang hangja meg-

hasogatja a felhőt és elúzi a faluról a veszedelmet. Vihar elejébe nemcsak a katolikus templomban szoktak harangozni, hanem a reformátusban is. Az olyan harangot amellyel öngyilkosra is harangoztak, szintén megszólaltatták vihar elején. Ennek oka elsősorban az volt, hogy a faluban sokáig egy templom volt, és nem lehetett elnémitani az ilyen harangot. A lélekharangot nemcsak akkor szólaltatják meg ha halott van a faluban, hanem minden pénteken du. 3-kor megcsendítik Jézus halálának emlékére. A katolikus ünnepeket gyakran megtartják a reformátusok is. A reformátusok a rengeteg katolikus ünnep mellett különös jelentőséggel ülik meg hat nagy ünnepüket. /Húsvét, Pünkösd, Karácsony, nagypéntek, áldozó csütörtök, virágvasárnap/

### III. A KATOLIKUS EGYHÁZI ÉV ÜNNEPEI.

A katolikusok legnagyobb ünnepeit szinbólikusan fejezi ki a következő találós kérdés:

NR. "Van egy nagy fa. Azon van 366 ág. A 366 ág között van 3 piros alma. Tessék megmondani mit jelönt ez a három piros alma. - Nohát megmondom: a három piros alma azt jelönti, hogy az egyik a karácsony, a másik a húsvét, a harmadik a pünkösd. A fa az egy év, a 366 ág az a 366 nap és ezen belül van a három piros alma."

Valóban ennél jobban nem is lehet meghatározni a katolikusok nagy ünnepeit.

Az egyházi év ünnepeit e három ünnep köré csoportosítva vizsgálom. Az egyházi év három ünnepköre tehát:

1. Karácsonyi ünnepkör.
2. Húsvéti ünnepkör.
3. Pünkösdünnepkör.



Az egyes ünnepkörök kidolgozása nem teljes. Csak azokat az ünnepeket vettem sorra, amelyekhez falumban különböző szokások, hiedelmek kapcsolódnak.

2pl  
Szokások - Babonák

Birtófalva  
Hováskésztelep, 1971

1. Karácsonyi ünnepkör

Szent András november 30.

A Karácsonyi ünnepkör egyik legkedveltebb ünnepe, a szerelmi varázslat ideje. Különösen a lányok várják epedve eljövetelét. Azt tartják, hogy amelyik leány ezen a napon börtöl, s megkéri éjjel Szent Andrást, megtudja tőle ki lesz a vőlegénye, vagy a férje.

NR. "Szent András napján börtölni szoktak a lányok, hogy möglássák a jövődöbélit. Akkor éjjel töttek a fejük alá férfi üngöt vagy ijesfélét mög gatyát, tükröt, hogy mikor éjjel fölédrednek belénéznek a tükörbe, möglássák kit ámoítak mög."

Azonban nemcsak ezt az egy eljárást alkalmazták, hanem többet is. Pl.:

NR.a/"A lányok börtönek, tiz darab cédulát írnak, külön nevet írnek rája. T iz napig dobájják a tűzbe, és a legutósót nézik mög, aszongyák ojan lösz az urának a néve."

b/"A lányok tiz gombócot főznek, és abba tösznek ijén cédulát. Asztán amöllik legelöször főgyün, aszt mögnézi, és hát ojan nevi lösz az ura."

A gombóc és a cédula kombinációját alkalmazzák a következő esetben is:

NR. "A lányok gombócot szoktak főzni. Tizönhármát. A tizönhárom gombócban papircédulát raktak. Mindön cédulára egy-egy fiú nevit csinyáták. Akkor amöllik mögmaradott legutojára, allött a völegénye vagy a férje."

A jövendöbéli szerelmes meghatározásában a lányok a tökmagnak is jelentös szerepet juttattak.

NR. "Szent András napkor a lányok tökmagot töttek a fejük alá, és e-nevezték üket a legényekrö, amöllik kipattant elősször alött nekija zura."

Nemcsak a tökmagnak hanem a zsebkendönek is megfelelő szerep jut. A zsebkendő különös vonzerövel rendelkezik abban az esetben, ha melléje fésüt is tesznek.

NR. "A lányok Szent András naptján fésüt, zsebkendöt tösznek a fejük alá. A zsebkendöt annak aggyák, akivē eakargyák vötetni magukat, mer így biztosabb lösz, ühogy evöszi üket."

A Szent András napkor az öntöasszonyok a lányoknak ölmot szoktak önteni. Az ölomöntés során a szerelmes leány megtudja, hogy ki lesz a jövendöbéli férje.

NR. "Szent András naptján a lányok bötnenek, ölmot öntenek az öntöasszonynál, vagy maguk is öntenek és kigyün az a forma, hogy mijen fiatal-embör lössz a völegényük vagy férjük."

Szent András napkor a kora reggeli időpont, és a lefekvés előtti időszak is döntö szerephez jut.

NR. a "Szent András naptján korá röggē kimöntek a lányok az uccára, amijen nevet hallottak elősször ojan volt az ura."

b. "Lányok vötünk - beszétē egyik a másikának. Egész nap nem öttek nem ittak. Aki mögtötte ezt, az este övött 3 szöm buzát, három csöpp vizet ivott, akkor asztán gatyát tött a feje alá, hogy

mögámodja kilösz a jövendóbélije."

c. Lefekvés előtt a lányok különös mondókát mondtak.

NR. "Szent András naptján a lányok egész nap nem öttek. Lefekvés előtt asztallábat töttek a vánkösük alá. Maj az egyik lábukkal az ágy lábára léptek, s a következöt mongyák: ágy lába léplek, Szent András kérlek éjjeli álmunkba mutasd mög nékem, ki lösz a férjem."

2 ml

Szokások - Babonák

949

B. n. Gyulá  
H. n. Gyulá

S z e n t L u c a december 13.

A Gergely-féle naptárreform előtt az esztendő legrövidebb napja volt, s emiatt a primitív emberekre nagy hatást gyakorolt. Szent Lucát a somogyi nép a kétlábú állatok védőszentjének tartja. Szent Luca napján a gyerekek kotyolni szoktak menni.

NR. "A gyerökök észoktak mönni köszönteni a szomszédasszonyokho. És szoktyák mondani: kity-koty, kity-koty gelegunya kettő.... és az asszonyok kukoricát hintenek rájuk, és ami fadarábkát vagy tükét vagy valamit, ahol mit szöröztek, azt ott szokták hanni. Ezt a tükét észokta a gazdaasszony égetni, s a hamuját be szokta dobni a tikok alá, hogy jobban tojjanak - tartották a régi öregek.

Szent Luca napján tilos műveletek is voltak. Ilyen volt pl. a varrás.

NR. "Szent Luca naptján aszonták, nem jó varrni, mer akkor bevargyák a tikok fenekét....

Viszont más vélemény is van:

..... és van ojan asszon, én magam láttam ojan asszont, aki bejül az ágyba és össze-vissza varr mindön féle ringyet-rongyot. Ammög azt állítja, hogy akkor fognak tojni a tikok és jó kötyülni. Egész nap bent üt az ágyba, korán röggö, mög késő este szokott varrni."

Luca napkor csinján kell banni a "szerencsével"!

Nem szabad a boltba menni vásárolni. A Luca napi vásárlás veszélyes, mert abban az esetben egész évben odaviszik a szerencsét.

NR. "Nem szoktak Lucanapkor a bótba emönni, mer akkor odahordik a szöröncsét, és nem lössz egész évben szöröncsójük."

A néphit azt tartja, hogy a nő nem hozhat a házhoz szerencsét, - csak egyedül a férfi képes erre. Luca napkor, ha nő érkezik a házba, nem szabad leültetni, de ha férfi jön látogatóba feltétlenül le kell ültetni.

NR. "Szent Luca naptján, ha valahová bemögy egy asszony, azt nem ütetik le, de ha férfi mögy be aszt már leütetik, mer azviszi a szöröncsét, a nő pedig eviszi."

Szent Luca különösen a baromfiakra gyakorol hatást, befolyásolja a baromfiállomány növekedését.

NR. "Luca napkor mög köllött piszkálni a tikokat peméttē, és háromszor köllött nekik mondani hogy kotyújjatok! kotyújjatok! kotyújjatok! Egyik adatközlöm szerint a szobában szétszórt kukorica is befolyással lehet a csirkeállományra.

NR. "Luca naptján kukoricát szoktak dobni a szoba négy sorkába és aszt szokták mondani: annyi csibe lögyön, mint égön a csillag, földön a fűszál!"

Luca napkor szokták elkezdni a lucaszék készítését is. A lucaszéket vagy fából készítették, vagy csütből fonták /csüt = gömbölyű, hosszúkás növény, félig vizenyős helyen fordul elő/. A lucaszék lassan készül minden nap kellett belőle valamit megcsinálni, és karácsonyra kellett elkészíteni; és karácsonykor elvitték az éjféli misére vagy a keresztútra, ráültek és akkor megtudták kik a falu boszorkányai.

NR. L u c a s z é k

1. "Luca naptján fogtak hozzá lucaszéköt csinyáni. Mindön áldott nap csinyáta<sup>k</sup> belü<sup>l</sup>e kicsit, ugyhogy az éppen karácsony éjjē-re készüj<sup>j</sup>ön el. Karácsony éjjē az illető ēvitte az éféli misére a templomba, āra űt rá. Osztán amikor a santust harangozták, akkor földhő szokta vágni, akkor avvā kiszalatt, mer előre mögvót neki csinyāvā a körösz<sup>t</sup>uton egy nagy vár. Akkor oszt a széköt beletötte abba a nagy várba, ott űt, hogy maj ű möglát mindön rosszat. Osztán vót rá eset, -ugye ű ugymonta - bikát látott ki mönt nekije fölakarta gázulni. Osztánék mögijett, futott még mög is zavarodott, ojan is elüatta magát, ojat is hallottam."
2. "Lucaszéköt tizönhárom nap alatt köllött mögcsinyáni karácsony estére és āra rá<sup>u</sup>tek mikor ēvitték a templomba és möglátták a boszorkányokat. Amikor ēmöntek haza, sietniük köllött, hogy a boszorkányok ē ne érgyék, mer széjjē tépték vóna. Ammög ēvitt sok mákot, osztán ēszórta és amikor möntek a boszorkányok utánna - így meséték neköm - azok kapkották fő, nem tutták mögfogni: Hát így ért haza.
3. "Lucaszéköt lucanaptján ēkeszték csinyáni. Egész éfélig karácsonyba. Éfé<sup>l</sup>kor ki köllött vinni a körösz<sup>t</sup>utra, és egy nagy várt keríteni osztán a közepibe beletönni a széköt, āra rá<sup>u</sup>ni, de köllött vinni egy fekete macskát, vagy fekete tyukot, valami tiszta faketét. Akkor ött űni, amikor az éféli mise ēmülik, úgy éfé felé kezdődik, akkor möntek a pirossapkások, de annyi hogy csak úgy nyüzsögtek. Akkor azér nem ijett mög az embör, csak várta hogy mi lössz. Hát akkor kértek tüle többfélét is,

nem tudom én mit. Hát nem tudom ugye, öregapám ébeszété, akkor az odadobta a fekete macskát, akkor asztat széttépik, akkor kérdözték, hogy mit kíván. Akkor mögmonta, hogy ü gazdag szeretne lönni, mög sok pénzt kíván. Mögatták neki. Akkor az embörnek addig nem szabad vót főkeni, míg ē nem tisztútak, ē nem möntek, mer széttépték vóna."

Luca napján vetik el a lucabúzát, tányarba, ládába. Karácsonyra szépen megnől, és a karácsonyfa alá használják diszítésre.

### K a r á c s o n y december 25.

Karácsony a békesség, a családi együttlét időszak. A karácsony közeledtét a betlehemezök jelzik. Karácsony előtt már két-három héttel rójják az utcákat, bekopognak a házakhoz, hirdetik a kis Jézus születését.

A betlehemezök többnyire fiúk /10-13 éves serdülök/. Kis istállót készítenek, mohával kibélelik, porcelán állatkákat /galamb, szamar, tehé/ helyeznek bele, s jászolt is készítenek a Jézuska számára. A betlehemi istállót gyertyával, vagy zseblámpával világítják ki. Magukra kifordított fehér bundát terítnek, fejükbe kucsmát nyomnak, arcukra kócból szakált bajuszt készítenek, kezükbe láncos furkósbótot visznek.

A betlehemezök a következőket szokták mondani:

"Szabad e bötlehemöt köszönteni?" - Ha a gazda azt mondja, hogy szabad, akkor a vendádó kivételével bejönnek a szobába, és eléneklik a "Mennyből az angyalt".

"Mennyből az angyal  
lejött hozzátok  
pásztorok, pásztorok,  
hogy bötlehembe  
sietve mönvén  
lássátok, lássátok.

Istennek fija,  
aki születött  
jászóba, jászóba,  
ő löszön néktök  
üdvözítőtök  
valóba, valóba."

A "Mennyből az angyal" helyett gyakran hangzik el énekként a "Csordapásztorok" is.

"Csordapásztorok midőn Bötlehembe  
Csordát őrizének éjjel a mezőbe  
Isten angyalái jövének melléje  
Nagy félelőmmel tejjék be ű szüve.  
Örömet mondok néktök neféjjetök  
Mert ma születött a ti üdvességtek  
Mönjete el bé gyorsan a városba  
Ott találjátok Jézust a jászolba".

Az ének után megszólal az első pásztor:

"Gyere be te vendádó, mer odaki mögfagyó!"

Bejön a vendádó, kopog a furkósbótjával. Majd a pásztorok és a vendádó is nyugovóra térnek. Lefekszenek a szoba földjére, ki erre, ki arra fekszik, s alvás közben erősen horkolnak. A pásztorokat angyal költi fel. Tápázkodva, nehezen ébrednek. Egymásra pislognak és az első pásztor megkérdezi mindegyik társát, hogy mit álmodott.

A feleletek különbözőek:

1. pásztor: Akkora szalonnát akasztottak a nyakamba, mint ez az ajtószárfa /az ajtószárfára mutat/.

2. pásztor: Én mög akkora kolbászt kaptam, hogy egyik végét én rágtam, a másik végét a kolozsvári kutyák nyuzták.

3. pásztor: Én mög pajtás azt álmodtam, hogy száz forintot ragasztottak a homlokomra.

1. pásztor: Hát te öreg mit álmodtál?

Vendádó: Én mög azt álmodtam, hogy mögszületött a kis Jézus Bötlehembe.

Befejezésül a betlehemezők a következőt éneklik, és botjukkal verik hozzá a taktust:

"Pásztorok keljünk fel  
Hamar induljunk el.  
Betlehem városába  
Rongyos istállócskába  
Siessünk, ne késsünk  
Hogy még enen  
Oda érhessünk  
Mi urunknak  
Tiszteletét tehessünk."

Karácsony szombatján a falubeli pásztorok /még ma is/ kolompolnak, durgatnak, csengővel csilingelnek - majd utána az asztal alá helyezték a kolompot, csengőt. Azt tartották, hogy aki azt megteszi, annak sikerül az elkövetkezendő nyáron egybetartani a jószágot.

NR. " Mindön karácsony eső estéjén kérömszépön szépön kolomputak, durgattak. Amikor evvē végeztek, akkor szépön töttek az asztal alá egy kis szénát, kukoricát, tarisznyát, szijjostort, furkósbót, harangot oda készítötték, így várták a kis Jézuskát, hogy legalább méltó lögyön az illető arra, hogy a jövő nyáron a jószágot egybetartsa rëndösen."

A háziasszonyok a karácsonyi asztalt különös gonddal készítették elő. Van aki csak fehér abrosszal teríti le az asztalt, van aki külön erre a célra használt háziszövésű karácsonyi abrosszal, sőt előfordul az is, hogy az asztalt annyi abrosszal terítik le, ahány napos az ünnep. Az asztalra helyezik a karácsonyfát s az alá rakják a különböző ajándékokat.

A karácsonyi asztalt alját is többféleképpen készítik elő.

NR. 1. "Az asztal alá tősznek egy kis szómát, egy kis szénát, kis kukoricát és az asztalt föterítik ahányos az ünnep annyi abrosszā. Oda mög rátőszik az ünnepi ruhájukat, mit fővősznek ka-



rácsonyba. Tösznek az asztalra söt mög könyeret is."

NR.2. "Karácsony este az asztal alatt egy kis porció széna, vagy szalma van, eszt azért szoktunk odatönni, hogy arra fekszik a kis Jézus. Az osztá le van terítve főszödörös abrosszā -ez a karácsonyi abrossz, mer mindég akkor vót rátéve. Asztán az asztal alá töttünk karácsonyi kaszakűjet, nagykest mög kis söt, egy két szöm kukoricát."

Adatközlőim szerint a szénát Jézuska tiszteletére rakják oda, mig a nagykes szerepeltetése azért fontos, hogy megvédje az Isten az állatokat a különböző betegségektől. A karácsonyi asztal alá helyezett kukorica ösztönző hatással rendelkezik állítólag a tyúkok jobban tőjnek tőle.

A karácsonyi kaszakő viszont gyógyító hatású. Ha az állatnak megdagad a tőgye, vagy valamilyen csúnya daganata van, le szokták vele húzni és elmúlik a baja.

A karácsonyi asztalt a legtöbb helyen fehér abrosszal szokták leteríteni. Ünneplős ruhát, kukoricát, fésűt nagykest, raknak az asztalra, hogy a család minden tagja egészséges legyen, és állatjaikat se tizedelje meg a betegség.

NR. "Karácsony este letakargyák az asztalt fehér abrossza és ráraktyák a másnapi ruhát, amit fővösznek a templombemönés előtt. Nagykest raknak oda, kukoricát az asztal alá, mög egy kis köteg szénát, hogy egészségösek lögyenek a jószágok. A ruhát is azér raktyák az asztalra, hogy maguk egészségösek lögyenek. Fésűt is raknak oda, hogy ne lögyenek fejfájósok."

Az állatok egészségének megóvását segíti elő a karácsonyi só is. Újév napján belekeverik a söt az állatok eledelébe.

NR. "Karácsony estéjén leterítik az asztalt, kaszaküjet, fésűt, sőt töttek rája. A söt újév naptyán bele szoktuk keverni a tehén mosléktyába, hogy egészséges lögyön."

A karácsonyi asztal tartozékaihoz tartozik továbbá a kalap, sapka, fejkendő, imakönyv, és természetesen a baromfiakra szerencsét hozó kis köteg szalma is.

A karácsonyi asztal alá tett szalmát el szokták tenni, és tyúkokat ültetnek rá.

A következő szokás nagyon érdekes.

Karácsony szent estéjén a gazda becsalta a hizóját, hogy a jövőre is olyan legyen a hizójuk.

A karácsonyi abrossz alá az asztal négy safkára a lányok szoktak kukoricát rakni. Karácsony reggel korán felkelnek, megszámolják a kukoricát, s akié páros volt az számíthatott arra, hogy hamarosan férjhez megy.

NR. "Karácsony este le szoktyák karácsonyi abrosszá teríteni az asztat, akkor szoktak alátönni a lányok az aszta négy sarkának kukoricát. Akkor karácsony röggé főkētek és mögövasták a kukoricát. Akié páros vót, az számított a férhömönésre.

Karácsonyt mindig nagy készülődés előzi meg. Az asszonyok sütnek, főznek, takarítanak. A karácsonykor összegyűlt szemét különös varázserővel rendelkezik. Például megvédi a fák gyümölcsét a férgesedéstől, a lányos házaknál a kérők sokaságát idézi elő, vagy a baromfiakat kiszoktatja a szilvásba, vagy a széna alá söprik a szemetet, hogy egész évben szerencsájük legyen, stb.

NR. " A karácsonyi szemetet össze szoktuk söpörni és karácsony másnaptyán szoktuk kivinni hátra a szilvásba, hogy a baromfiak ara szok-

tyanak, ne mindég a kisudvarba lögyenek.

2. "A szemetet karácsonykor nem szoktuk kivinni, össze szoktuk takarítani. Édösapám nem éngette mög, hanem karácsony után való nap a gyümöcsfák tujjibe szoktuk észorni, hogy abba az évben minden gyümölcs mögmaraggyon a fán."

3. "A karácsonyi szemetet a széna alá szokták söpörni, hogy egész évben odasöpörgyék a szöröncsét."

4. "Karácsony este kisöprik a szobát és a lántú kikűdik a szemetet, hogy mindönféle szörgya, hogy mindönhunna gyűjjenek a kérők.

Homokszentgyörgyön sokáig nem volt katolikus templom. A hívek Szulokba, de főként Ladra jártak át misére. E kényszerhelyzet is bizonyos szokásokat eredményezett, különösen az éjféli miséhez fűződnek ilyen vonatkozású hiedelmek és szokások.

Az éjféli misére siető lányok különös elképzeléseket alakítottak ki, a jövődöbélíjükről, és ezt bizonyos szokásokhoz is rögzítették.

Ilyen például a piros alma szerepe, vagy a favágítóról behozott forgács vagy aprófa páros vagy páratlan volta.

A piros alma többféle variációban is szerepel:

NR.1. "Karácsony éjjē mikor mönnek a lányok a misére, visznek a kezükbe egy piros almát. Hazamönnnek az éféli misérü, kijáll a lány a kiskapuba és amöllik legénnyē találkozik, azt szokták mondani, hogy az lössz az ura."

2. "Éféli misére szoktak vinni a lányok piros almát. Asztat már előtte Luca naptján rejtögették, hogy senki ne lássa és né ögye mög. Mikor mönt az éféli misére, a hóna alá tötte, de csak akkor mikor mönt az éféli misére. Asztá otthun vötte ki mikor hazajért, asztán kiját a kapuba, amilyen nevü férfi mönt az uccán ojan nevü ura lött."

Az éjféli miséről siettek haza a lányok. Lad kb. 4 km-re van Homok-szentgyörgytől. Szinte versenyt futottak, hogy minél hamarabb hazakerjenek, és elsőnek öleljenek föl egy öl forgácsot, és páros vagy páratlan voltánól megtudják, hogy mikor mennek férjhez, vagy egyáltalán férjhez mehetnek-e.

NR. "Möntem éféli misére Ladra. Nem ojan messzi vót, de vörsönyöztünk hazafelé, hogy ki lögyön első. Hún möllike előbb hazajért, hún möllike később, mer messzebb lakott. Möntem röktön a fayágíttóra, fölöleltem a fát, bevitem a könyhába, ledobtam, osztá a konyhaajtó nem vót bezárva, akkor mögolvastam. Összepároztam üket. Páros vót. Még abba az évbe férhő möntem".

A férjhezmenést vagy a pártában maradást nemcsak a forgács, fa páros vagy páratlan száma jelzi, hanem az is, hogy a disznó hányat röffen, ha az éjféli miséről hazatérő lány megrugja a disznóól ajtaját.

NR. "Ez régön mögtörtént. Ugy hallottam. A lányok ē szoktak mönni a főtámadásra, akkor osztánnék abba az üdőbe. Avvót a szokás, hogy mikor hazagyüttek, a lányok körüfutották az ólat, és mögrugdosták a disznóól ajtaját, aszt szokták mondani, hányat röffen a disznó, annyi kérője lössz /vagy annyi év múlva mögy férjhez/. Az eladó lány a karácsonyi éjféli miséről kilépve megtudhatja mi lesz az urának a keresztneve."

A régi öregek azt tartják, hogy az éjféli mise befejezése után amilyen férfi nevet hall először a fiatal leány milyen nevű lesz az ura.

NR. " Akkor mikor evótam legős-legelőször éféli misére, akkor én is mint a többi lány kíváncsiskottam. Akkor eccör hallottam ám, hogy Gyuri! Én mög ugy mögütköztem, hogyhát minök kijabájják, hiszen nem az az én udvarlómnak a neve - és később valóban Gyuri lött a férjemnek a neve."

Karácsony éjjel nemcsak az emberi élet egyik legfontosabb pontjánól, a párvalasztásról kaphatunk tájékoztatást, hanem egyben a legfájdóbbról, a földi élet befejezésének tényéről is.

Azt tartják, hogy aki az éjféli miséről hazatér, körüljárja a házat, ha meglátja képmását a ház ablakában, még abban az esztendőben örök nyugovóra tér.

NR. "Karácsony este hazagyűttek az éféli misérű, éjjē körűjárták a házat és aki möglátta magát az ablakba még abba az esztendőben möghāt."

S z e n t I s t v á n december 26.

A karácsony esti szénát, ételmaradékot ekkor etetik meg az állatokkal. A néphit szerint ettől egészségesek lesznek az állatok. A karácsonykor összesöpört szemetet is ekkor viszik ki a gyümölcsösbe, a fák tövébe szórják, hogy a gyümölcs egészséges legyen, ne potyogjon le a fáról.

Karácsony után illő az Istvánokat felköszönteni. A felköszöntést régebben ivópajtások, fiatal legények végezték, ma viszont csak a gyerekek járnak Istvánt köszönteni. Ime néhány István-napi köszöntő:

"Kalendáriumnak tizönkettedik levele  
Akinek ma rögge neköm így felele  
Ma van ám Szent István napja  
Melynek itt a jele. Hány szöm  
Mákot bir el ez földnek ereje  
Annyi áldás szájjon Szent István fejére.  
Bánat miatt könnye ne csorduljon  
Mint az árviz az áldás reá úgy tóduljon  
Végre lelke mennybe viruljon  
Amen."

Vagy:

"Eljöttem én estére  
István köszöntésére  
István légy egészségbe  
Köszöntlek békességbe  
Hogy mögértük napodat

Szép fölviradásodat  
Az angyalok serege  
Vitessenek a mennyekbe.  
Isten éltesse az Istvánokat  
Sokáig erőbe egészségbe."

Viszont nemcsak ilyen komolyhangú névnap-i köszöntőt szoktak elmondani; a magyar ember tréfálkozó, vicces kedvű, szereti a vaskosabb, humorosabb köszöntőket is. Különösen az ivópajtásoktól hallhatnak az Istvánok ilyen humoros köszöntést.

Például:

"Eljöttem én a fagyon  
A neved naptya ma vagyon  
Szödd össze mid vagyon  
A ménkü vággyon agyon  
Elgyüttem tisztöletödre  
Nagyot tojtam a nyelvedre  
Légy hü hozzám igaz barát  
Kabbe a bakkutya szarát  
Amen."

S z e n t J á n o s december 27.

A Jánosokat isatisztelet, a megbecsülés övezi. Az Istvánokat követik ők, köszöntésük kora reggel történik.

"Meggyüttem én jó röggere  
János köszöntésére  
János légy egészségbe  
Köszöntelek békességbe,  
Hogy mögértem napodat  
és fölvirradásodat  
Fölvitettél a mennybe  
Ott ültettél szent székbe  
Az angyalok seregébe  
Ámen."

A tréfás hangú köszöntés náluk sem maradhat el:

"Tódott fódott Fülöp János  
Ugrik másvilágra  
Midőn elérte az ő nyavajája;  
Vigyön föl az ördög egy tököt  
A Szent Göllér högyére  
Irja bele nevedet e tökbe  
Hentörgesse le vőgybe  
Hiröd is magvad is vesszön el örökre."

Aprós z e n t e k december 29.

Aprószentek napján a gyerekek elmennek virgácsolni. Füzfavesszőből korbácsot fonnak - általában 4, 6, 8 vagy 12 soros korbácsot - és ezzel szokták megcsupálni /megvesszőzni/a lányokat/. Iratlan törvény az, hogy a gyerekek csak oda mehetnek korbácsolni, ahol voltak kotyolni is.

A virgácsolók korán reggel megjelennek a kiszemelt házakban. Megvizezik a korbácsot, majd a magukkal hozott vízzel leöntik a háziakat és a következő köszöntőt mondják:

NR. "Hála isten, hogy mögértük aprószentök naptyát, erőbe egészségbe. Jó légy, friss légy. Egészségös légy. Kelésös ne légy. Vízér künnek borér mönny, borér künnek vízér mönny."

A virgácsolást a férfiak is űzik. Férfi fehérnépet nem virgácsolhat meg. A szokás szabálya azt diktálja, hogy a férfi csak férfit virgácsolhat meg.

Aprószentek napján nemcsak az embereket óvják a betegségektől, hanem az állatokat is.

A karácsonyi asztal alá kis szénát szoktak tenni. Karácsony után eltészik, és aprószentek napján veszik elő. Az állatokat megkorbácsolják, megetetik velük a szent szénát. Azt tartják, hogy az ilyen módon föl-tetett széna megmenti az állatokat a különböző betegségektől.

U j é v vagy k i s k a r á c s o n y január 1.

A reménység és a jókívánságok ideje. Mindenki örömmel köszönti az újévet, jobb életet, gazdagabb termést várnak tőle.

Újév napján divat a fiatalabb gyerekek újévi köszöntője:

Például: "Az újévnek első napján  
Minden ember sok jót kíván  
Én is ezt kívánom  
Hogy magukra sok áldás szálljon,

Egészségük mindig legyen,  
S pénzük is sok legyen.  
Adjon Isten fűvet, fát  
Teli pincét, kamarát  
Sok örömet a házra  
Boldogságot hazánkra  
Boldog újévet kívánok."

A jókívánságok tömkelege jut kifejezésre a következő köszöntőben is:

NR. "Aggyon isten mindön jót  
Vagy aggyon isten, ami nincs  
Ez új esztendőbe  
Fehér könyér dagaggyon  
Nyárfa tekenőbe  
Bor, buza, béke  
Lögyön mindig bőven  
A patikát felejtsük el  
Ez új esztendőbe."

Ujévi bő termést kíván a reformátusok ujévi éneke is:

"Új esztendő vigszázörző  
Most kezd újjulni  
Újjulásra vig örömmel  
Most kezd hirdetni  
Hirdeti már a messiás  
Lögyetök lönni  
Lögyetök a nagy istennek  
Aldott hivei.  
Alsószéki, főlőszéki  
Dicsérd uradat  
Urad imádd Istenödet  
Bő buzával ékesiccse  
Új esztendőnket."

Újév napján nem szabad tyúkot végni. Ha valaki tyúkot vág, egész évben nem lesz szerencséje.

NR. "Újév naptján nem szoktak tikot vágni, mer akkor az egész évben kikapari a szöröncsét."

V í z k e r e s z t vagy H á r o m k i r á l y o k n a p j a jan. 6.

Ezen a napon szentelik meg a vizet. A szentelt víz nagy jelentőségű.

A templomból kis üvegben hazahozzák a hívek, s néhány csöppöt öntenek



a kútba, hogy a víz gyógyító ereje megóvja őket a fertőző betegségektől.

A szentelt vízzel szokták megkenni a beteg embereket és állatokat is.

NR. "Szentűt vizet üvegbe szokták hazahozni, osztán ugye észokták tőnni. Ha valamőllik beteg, vagy valami a családba, osztánnék akkor szoktyunk belüle kivőnni, mögkennyük a homlokunkat vele három csöppe, vagy hát mikor hogyan gyütt. Osztánnék elimádkoztunk.

• Állatra is hasznáták."

Január 6.-án szokták a "Háromkirályokat" is köszönteni:

"Háromkirálok napyán  
Országunk egyistoptyán  
Köszöntsük énekkökke  
Vigadozó versökke  
Szép jelön szép csillag  
Szép napom támad.  
Szép napom támad."

Az idősebb emberek szerint a vízkereszt napi időjárástól függ az évi bortermés.

NR. "Ha vízkörösztör esik az eső, akkor sok bor lesz. Viszont ha a kerékcsapában folyik a víz - ebben az esetben ugy folyik majd ősszel a bor."

G y e r t y a s z e n t e l ő      B o l d o g a s s z o n y    febr.2.

A gyertyaszentelő napján legelőször a tüzet áldották meg, majd ennél a tűznél gyújtották meg a gyertyákat. Később már csak a gyertyát szentelték meg és azt gyújtották meg.

A szentelt gyertyát a hívek a szoba falára akasztják, selyemzsinóron függ. A szentelt gyertyát a haldokló kezébe szokták adni, hogy a gyertya világa vezesse a haldoklót a másik világosságba. /Gyertya - az Úr Jézus jelenlétének jelképe/

Gyertyát szoktak gyújtani vihar előtt és hozzá imádkoztak, hogy az Úr Jézus mentse meg a falut a pusztulástól.

Gyertyaszentelőkor jó az időt alaposan megfigyelni. Ha olvad a hó, s csurog a leve, - nem lesz nagy tél.

NR. "Ha gyertyaszentelőkor mindön fa tüjjibe egy gyertya van /elolvadt a hó/, akkor már nem kő féni a hidegtü."

### S z e n t B a l á z s február 3.

Szent Balázs a torokbajok orvosa. Ezen a napon az öspörös a templomban megjelenő összes hívének bekente a torkát, hogy megvédje az ártalmas bajoktól.

Balázs napján a fiatal legények köszönteni jártak a lányos házakhoz.

Köszöntőjük a következőképpen hangzik:

"Balázsnapi köszöntő  
Emléközzünk Szent Balázusra  
Mer ma vagyon naptya  
Sirassák a lányok ithunmaradások  
Kinek a nagy mérögtü rancos a pofájok.  
Hipp-hopp farsang mögöték az ártánt  
Nem atták a máját csak a szalonnáját.  
Ojan vót a szalonna  
Mint a mestör gerenda  
Ha nem annak szalonnát  
Kifurom a gerendát."

### S z e n t M á t y á s február 24.

A nép Sás Mátyásnak nevezi. Ekkor már hozza a Sás az agyát.

Sás Mátyáskor történt a cselédek fölmondása. Az emberek hely után néztek és az új helyet Szent György napján el kellett foglalni.

A néphit azt tartja, hogyha Sás Mátyáskor a cigány kihúzza a lovát a teknyőbe legelni a rétre, akkor már nem döglik meg.

NR. "A cigány Sás Mátyáskor kihúszta a teknyőbe a lovát osztán bisztunk arra, hogy má nem fog mögdögleni semmiféle állatunk, mer akkor má csak jó idő és mögél a jószágunk má.

Ha viszont Sás Mátyáskor még mindig fagy, abban az esetben még 60 napig megfagy, és csak azután lesz jó idő.

NR. "Sás Mátyáskor hogyha még fagy akkor még hatfan napig mögfagy. De ha Sás Mátyáskor nem fagy mög, akkor jó idő fog lönni egész Szentgyörgy napig."

### Á HÚSVÉTI UNNEPKÖR

#### H a m v a z ó s z e r d á

A húsvéti ünnepkör a hamvazószerdával kezdődik. Az isten házában a pap hamus ujjal keresztet rajzol a hívek homlokára, jelezvén azt, hogy az illető bűnbocsánatot nyert.

Hamvazószerdán tilos húst enni, a húsevés bűnös cselekvés ezen a napon. A néphit szerint, ezen a napon aki húst eszik, elviszi a hamvas ördög.

#### G y ü m ö l c s o l t ó B o l d o g a s s z o n y

Ezen a napon szokták a fákat szemezni és ojtani, mert ekkor legbiztosabb a szemzés és az ojtás sikeressége.

#### V i r á g v a s á r n a p

A húsvéti ünnepkör első vasárnapja. A barkaszentelés időszaka. A szentelt barkát a hívek hazaviszik, s ha jön a jégfelhő, háromszor három szem barkát bedobnak a tűzbe, hogy elkergessék a viharfelhőt.

De nemcsak háromszor hármát dobhatnak a tűzbe, hanem bedobhatnak egy szálat vagy akár egy szemet is.

NR. "Nagy fölhő elejbe szoktak harangozni, és a virágvasárnapi bárkákat szokták a tűzbe tönni égetni, hogyhát a vihar széleggyön mög és a jégessőtű a határ mögmeneküjjön."

Vihar idején a szentelt barkát bedobják a tűzbe, de van olyan ház, ahol ugyanakkor meggyújtják a szentelt gyertyát is, hogy megszűnjék a jégeső.

NR. "Vót helekön, hogy a gyertyát is möggyújtották, mikor bedopták a bárkát a tűzbe, a gyertya is égött úgy imádkoztak. Ugye hogy a vihartű mög a jégtű a határt a jóisten mencse mög."

Vihar ellen nemcsak a szentelt barka égetéssel védekeztek. Előfordult az is, hogy magát a barkát dobták ki az udvarra, vagy az asszonyok levágták az udvar közepébe a nagyfejszét és arra tettek szentelt barkát.

NR. "Virágvasárnap 20 szál bárkát szentűnek. Mikor jégverés vagy vihar akar lönni, kivágik a nagyfejszét az udvarra és ráráknak egy szál bárkát, evvè mögmenekittik a jégveréstű a határt."

Virágvasárnap nemcsak bárkát szentelnek hanem gyertyát is. Ha ebből a gyertyából egyet a beteg kezébe adnak - biztos lesz a gyógyulása - tartja a néphit.

NR. "Virágvasárnap nemcsak bárkát szentűnek, hanem gyertyát is és azt a gyertyát ēviszik ahun beteg van és a kezibe aggyák, így biztos lössz a gyógyulása."

Húsvétot a nagyhét előzi meg. A nagyhét napjai közül számunkra csak a Nagycsütörtök, Nagypéntek és Nagyszombat érdekes.

a./ N a g y c s ü t ö r t ö k

A régebbi időben a 12 apostolt jelképező egyházatya lábát szokta megmosni a plébános a templomban a hívek előtt. Majd délben elnémulnak a harangok.

Nagycsütörtökön történik a tűzszentelés is. A nagycsütörtöki tüzet pilátus tűzének mondják, hamuját a következő év hamvazó szerdáján használják fel.

### N a g y p é n t e k

Ehhez a naphoz sok szokás és hiedelem kapcsolódik. Például ilyen a féregűzés:

NR. "Nagypéntökön mesztelenen kő körüjárni  $\times$  napfölkötte előtt a házat és kifele kő söpörni, hogy a férgek, csótánok ne tuggyanak a házba begyünni."

- Nagypénteken nem lehet tüzet rakni addig, még a háziasszony a közelben füstölgő tüzet nem lát.

- Ha füstölgő kéményt lát, fogja a söprüt és jelképesen kisöpri a szobából a férgemet. A következőt mondja:

"Höss! Tücskők, csótánok! Odamönnyetök, ahun füstü a kémény."

A féregűzést a következő módon is végzeték:

NR. "Nagypéntök reggelén gyufáskatulába tötték a csótánt,  $\bar{e}$ vitték  $\bar{a}$ ra a névre, mint amijené vót, bedopták az udvarba, és odamöntek a csótányok."

A féregűzés nemcsak nagypéntek reggelén történhet, hanem egész évben is. A nagypénteki kenyér morzsája egész évben lehetővé teszi a csótányok, férgek elűzését.

NR. "Nagypéntökön szoktak könyeret sütni. Abbú  $\bar{e}$ tösznek akkorát, hogy egyik nagypéntektü a másik nagypéntökig lögyön ölég. Ha valami

pücsök vagy poloska, csótán van a házba mögszorgyák a morzsájává és attú emönnök örökre."

Nagypénteken nem szabad az esőnek esni. Ha esik az eső - akkor abban az évben férges lesz a gyümölcs, és aszályos a nyár.

NR. "Nagypéntökön ha esik az eső akkor azt szokták tartani a régiek, hogy férges a gyümölcs és lehullik a fárú, és nagy szárazság van abbaja zesztendőbe."

A nagypénteki féregűzés különleges módja, hogy a szentelt gyertyát meggyújtják. A néphit szerint ez a legsikeresebb védekezés a kártevők ellen.

NR. "Nagypéntökön möggyújtik a szentűt gyertyát röggé, azt tartik, hogy így hamar elűzik a féргеkeket."

Nagypéntek másik érdekessége, hogy a katolikus parasztember csak dé-  
lig nem dolgozik, míg a református<sup>vallásúak</sup> az egész napot ünnepléssel töltik el.

### N a g y s z o m b a t

Nagyszombat estéjén szólanak újból a harangok. Nagycsütörtöki déli harangszótól kezdve elnémulnak a harangok és a harangozást kereplővel helyettesítik. Nagyszombaton történik a faszentelés is. 40-50 mm hosszú hasábfát választanak ki a hívek a favágítónál. Ezt viszik el a templomba. A templom előtti téren tüzet raknak, melyen elégetik az árulkodó Judást.

A hívek megfűstölik fájukat és elviszik haza a Judásfát. A fából gyújtóst készítenek a három nagy ünnepen, karácsonykor, húsvétkor, pünkösdkor.

### H u s v é t

## H ú s v é t

Húsvét kora reggelén elindultak az asszonyok a ladi templomba. Fejükön vékát vittek, benne sonkát, sót, paprikát, tojást, kalácsot, kenyeret, stb. Az ételeket a hajnali misén megszentelte a pap.

A mise után a szentgyörgyi asszonyok között megkezdődik a verseny. Sietnek haza, mindenki első szeretne lenni. A régi öregek szerint ki elsőnek ér haza, az kapál meg először, ő lesz a falu első munkása.

NR. "Húsvétkor szentüttet - sonkát, tojást, tormát, könyért, kalácsot töttünk egy főkötött vékába - évittük Lodra. Hazafelé futottunk mint lányok, mer ki először hazajér a kapál mög először."

A sonkát egyszerűbb módszerrel is szentelt étellé tudták tenni. Korán reggel kitették a favágítóra, hogy a pápa ott adja rá áldását.

NR. "Húsvétkor húsvéti sonkát szoktak szentüni a templomba, mög régi öregek úgy is szokták, hogy a sonkát kitöszik a favágittóra, a pápa ott is mögszentölli."

A reformátusok is szentelt sonkát esznek húsvétkor. Kiteszik a fa tetejére a sonkát és az éjjeli harmat rászáll, szentelménnyé válik.

NR. "Húsvét naptyán kiszokták tönni a fa tetejire a sonkát, hogy az éjjeli harmat rászájjon és így lössz szentüt sunka."

A szentelt sunkából minden családtagnak megfelelő részt juttatnak. Sőt, az állatok is kapnak belőle. Egyedül a macskának tilos enni adni belőle. Az idősebbek szerint aki a macskának szentelt húst ad - annak a galambjai, csirkéi hamarosan eltünedeznek, elhordja őket a macska.

A méhész is szentelt sunkát ad húsvét reggelén a méheknek, szerinte sokkal jobb lesz a hordás, ha megeteti őket a szentelt sunkából.

A szentelt sunka csontjait nem szabad kiszórni a szemétdombra. A csont is szentelt dolog. Egyesek szerint olyan mint a halott, s jó mélyre kell

elásni a földbe, hogy macska, kutya hozzá ne férhessen.

Homokszentgyörgyön leggyakoribb az, hogy a szentelt sunka megmaradt csontjait tűzbe dobják és elégetik. A szentelt sunka csontjai serkentőleg hatnak a gyümölcsfákra is.

NR. "A szentűt sunka csontyait a fatűjjibe rakik, hogy abbaja zesztendőbe jó termés lögyön."

A sunka csontokat gyakran kivitték a kertbe és leszűrták a kerti földbe, a káposzta palánták közé, hogy a hangyák ne rággják el a fiatal növények gyökerét.

NR; "A sunka csontokat ēvitték, leszűrgyák a kerti földbe, hogy a polántákat ki ne rággják a hangyálok."

A szentelt sunka csontjait nemcsak féregűzőként, hanem viharűzőként is felhasználják.

NR. "A szentűt sunka csontyait kiszokták vinni a mezőre, hogy mindönféle vihart, kártevőt ēhajcsa."

Vağy:

"Be szokták dugni a zsuppos ház űsztörgyēbe, nehogy beváğgyon a villám."

A lányos házaknál a fiatal lányok a megmaradt sunka csontjait elneveztek legényekről; az asztal alá a tányérba tették. Éber figyelemmel kísérték, hogy a konyhába hívott kutya melyik csontot viszi el. Elvették a csontot a kutyától, és ekkor megtudták ki lesz a férjük.

NR. "A csontot az asztā alá tötték a lányok. Mindön csontot möggyelűtek és mögnevezték, hogyan möllik vót az udvarlójuk és amöliket a kutya előbb ēvitte a lött a jelölt."

Hűsvétkor kalácsot sűtnek, kocsonyát készítenek. A hűsvéti kalács morzsáját összegyűjtik, acskóba teszik. Hűsvét után való hét minden nap-



ján adnak a tyúkoknak belőle hogy jó tojjanak.

A kocsonya megmaradt csontjait összepározzák a lányok. Ha páros számú a csont, még abban az évben számíthatnak a férjhezmenésre, ha nem páros, féltő hogy "öreglányok" maradnak.

A húsvéthétfői locsolkodás, öntözés ősi pogány hiedelmekben gyökerezik. A termékenységét akarja előidézni. Annál meglepőbb, hogy ezen ősi szokás semilyen maradványa nem található falunkban. A locsolkodás legújabb keletű. A falu fiataljai más vidékről vették át. A régi öregek nem ismerik a locsolkodást. A locsolkodás ma is csak szórványosan fordul elő, múltja mindössze 15-20 évre becsülhető.

### F e h é r v a s á r n a p

Húsvét utáni első vasárnap. Népi nevei: kishúsvét, mátkázó mátkavasárnap, komázó.

Szorosan kapcsolódik a húsvéti ünnepekörhöz. Ezt tükrözi egyik népi neve is /kishúsvét./.

A fiatalok ezen a napon különleges szokást alakítottak ki maguknak. A lányok legények ekkor kerülnek komaviszonyba, mégpedig úgy, hogy egymásnak komatálat küldenek.

A komatál, komavéka, mátkatál egy és ugyanazon fogalom, ezért van a fehérvasárnapnak több népi neve is: kishúsvét, mátkázó mátkavasárnap, komázó.

A komatálat gondosan készítik el.

A tányérba tojást, narancsot, fánkot, bort, a fiúknak cigarettát, dóznit tettek. A tányért keszkenővel leterítették, szalaggal keresztbe átkötötték és elküldték.

Komatálat csak lány vihette. A fiúk is küldhettek komatálat, de elvinni

csak legjobb nőismerősük, rokonuk vihette.

A komatálat vivő lány a következő mondókat mondja:

"Komatálat hoztam  
Föl is aranyoztam  
Koma küldte komának  
Koma váltja magának  
Ha nem váltja magának  
Küldje vissza komának."

Komatálakat mindig annak küldtek, akit legjobban szerettek. Küldhették lányok lányokhoz, fiúk barátjuknak, de küldhették fiúk lányoknak és fordítva is.

NR. "A komatálat kütték egyik a másikatú. Ugye, akit a legjobban szerettek annak kütték. Sohase az maga vitte, ki kütte, hanem mindig más vitte el és ekkor mondták hogy:

Komatálat hoztam, föl is aranyoztam  
Koma kütte komának, ha nem teccik  
Komának, küggye vissza komának."

Ha a komájának vállalja az illetőt, azt mondja hogy: "elfogadom". - Elveszi a tányért, kipakol és belerakja a maga ajándékát és visszaküldi az ajándékozónak. Ettől kezdve a komatálról komának vagy komaasszony-nak szólitották egymást.

A komától küldés kiveszőben van. A középkorosztály még élt ezzel a lehetőséggel, a mai fiatalok viszont egészen másképp bartákoznak, "komásodnak" össze.

S z e n t G y ö r g y április 24.

A rómaiak ezen a napon ünnepelték Páles pásztoristennek az ősi ünnepét. Az egyház nagy körültekintéssel helyezte erre anapra Szent György ünnepét. Célja, hogy a pogány hagyományokat elfojtsa és helyettesítte a keresztény dogmáknak széles területet adjon.

A legenda szerint Szent György lovag képes volt megölni a Sárkányt, ere-

jével távol tudta tartani az emberektől a gonoszt, amely az emberek megrontására törekedett.

Szent György nap a tavaszközdete. A pásztorok ekkor szokták elsőízben kihajtani a csirákat. /teheneket/.

A csordásnak minden tehen után egy tojást adtak. A tojást nem adták a kezébe, hanem a földön gurították neki, hogy olyan friss legyen az állapot, ahogyan a földön gurul a tojás.

A tojás átadásának egy másik módja is ismeretes:

NR. "Odadobgyák a marha alá a kisajtóba, ha nem ruggya széjjé - mindig jólakva gyün haza, ha szétrugi akkor éhösen marad."

A csordásnak nemcsak tojást, hanem szalonnát is adtak, hogy olyan kövéren térjenek haza a jószágok.

NR. "Hát Szentgyörgynapján amikor kihajtottunk, attak tojást, szalonnát, háthogy a jószág gömböjü lögyön mint a tojás, zsiros lögyön mint a szalonna legalább is."

Szent György napján tilos volt varrni. Aki ezen a napon varrt, az Márok napján /Márk/ megvakult. - Ezt tanusítja a következő közmondás is:

NR. "Szentgyörgynapján üngöt vartam, Márok napteryán mögvakutam."

Szent György napján nyirfaágot hoznak az erdőből. A nyirfaág szerencsét hoz a házra, megvédi az állatokat a betegségekötől s a boszorkányok sem tudnak ártani a teheneknek.

NR. 1. "Szentgyörgynapteryán emönnek az erdőre, hoznak nyirfaágot. Ólhó, kilincsökthő, kerthő dugnak belüle, hogy mindég virágos, friss lögyön a porta.

2. "Szentgyörgynapteryán nyirfaágba csinyának gúzt, betöszik az istálóba, hogy a boszorkány mög ne roncsa a tehenet."

A régi öregek megfigyelése szerint Szent György napján gyakran esik az eső. Ha ezen a napon esik az eső, akkor sár lepi el a legelőt - és egész évben esős időjárás lesz.

A néphit szerint a szentgyörgynapi eső átok következménye. Egyesek szerint Kossuth, mások szerint a fogságba esett egyszerű magyar katona át-kota meg Magyarországot szentgyörgynapi esővel, pünkösdi harmattal.

NR. "Verd mög Isten a magyart szentgyörgynapi esőve, pünkösdi harmatta."  
/Kossuth/.

"Régön harcútak a magyarok a törökkē és ēfogtak egy katonát és aszenták nekije, szabadlábra eresszünk, hogyha te mögátkozod a magyar hazát. Ő mög mögátkozta a magyar hazát. Aszt mondta nekik: Vergye mög az Isten szengyörgyi záporra, pünkösdi harmatta. És így is fogott történőnnē.

Homokszentgyörgy környékén lévő pusztákat cselédek lakták. A cselédek bizonyos időre beszerződtek a grófhoz vagy bérlőhéhez. A munkahelyváltoztatást csak Sás Mátyás /febr. 24/ és Szent György napja /apr. 24./ között lehetett elintézni. A felmondás február 24.-én történt, még az új munkahelyet április 24-ig kellett elfoglalni.

A szentgyörgynapi zápor gyakran pakolás közben vagy az uton érte el a cselédeket, még a pünkösdi harmat a berukkoló katonákat "verte meg."  
NR. "A szentgyörgynapi zápor megverte az utasokat mög a cselédöket. A pünkösdi harmat mög a katonákat mer akkor rukkutak be."

### S z e n t M á r k április 25.

A nép nyelvén Szent Márok napja. Ekkor történik a búzaszentelés. A pap kimegy a prosencióval /proccesszió/ a legközelebbi búzatáblához, a négy égtáj felé megszenteli a búzát. A hívőkkel együtt könyörög az

Istenhez, hogy védje meg a vetést a jégveréstől, a szárazságtól, a kártevőktől, adjon hetes esőt és bő termést.

NR. "Kimönt a prosenció a mezőre, möntek a pappá, öregök, fiatalok, tanéttóva möntek a gyerökök. Amikor a pap kijért a mezőre, a vetés végibe mögát, asztán a világnak mind a négy szele felé mögszentölli a földet. Mög osztán a hívök gyerökök, mög ugye kik kimöntek a körmönnettő, ēkesztek könyörögni a dús termésér, mög a hetes essőjér. Mög osztán maj más felé fordulva kérték az Istent, hogy véggye mög a vetésiket, a jégtű, mög a szárazságtű. Na mög még egyre emlékszöm: asszonygya a pap küggyed Isten őrangyalidat, véggyék mög a vetést a forgószéltű, kányátű, mög a sáskáktű. Amikor befejezte a pap a mondókáját, mindönki leszakitotta a sásját a szentűt búzának, és azt hazavitte."

A szentelt búzából szoktak többet is hazavinni. A szentelt búzát apróra végták, megetették az állatokkal, hogy a jó Isten tartsa meg őket, és egészségesek legyenek.

NR. "Neki aggyuk a baromfiaknak, hogy a jó Isten tarcsa mög őket, hogy egészségösek lögyenek, lögyön belőlük bőven."

A szentelt búzát is felhasználták féregűzésre.

NR. "A szentűt buzát kertökre, földekre dugik, mer a férög nem öszi a terményt annyira."

A szentelt buzából 4-5 szálat elraknak az imakönyvbe, lepréselik, megszáritják. Ha nagy viharfelhő vagy jégfelhő jön elővesznek egy szálat - bedobják a tűzbe hogy elkergesse a veszedelmet a falu határáról.

S z e n t O r b á n május 25.

Az utolsó fagyosszent. Többé nem kell féltetni a vetéseket, gyümölcsösöket a fagytól. Ekkor száll le Szent Orbán a tűzhelyről, utána már csak jó idő lehetséges.

NR. "Akkor szát le a tűzhērű. Avvót az utolsó fogyosszent. Ha eddig nem fagyott e a gabona vagy ijesmi, azután nem számíhattunk má, mer leszát a tűzherű."

III. A PÜNKÖSDI ÜNNEPKÖR

P ü n k ö s d

A katolikusok harmadik nagy ünnepe.

NR. "Krisztus urunk akkor mönt föl a mönnyekbe és az Istenünk kijelönte, hogy ez az én szerelmes fijam, kibe neköm kedvem telik és akkor szót le a szentlélök a fijára, mikor mönt fő a mönnyekbe galamb képibe és ezért mongyák hogy pünkösöd.

A pünkösdi harmat a néphit szerint gyógyító erővel rendelkezik. A modakodást a búzában szokták elvégezni.

NR. "A pünkösdi harmattā a lányok mögmosik az arcukat hogy szépök, pirosak lögyenek, és egészségöseök lögyenek abbaja zévbe."

A pünkösdi harmat a szemfolyás ellen is használ, sőt a szeplőket is eltünteti egyszeri mosakodás után.

A pünkösdi harmat és a szentgyörgynapi zápor szoros kapcsolatban van egymással. Mindkettő átok szüleménye. L.: A Szent György napja ápr.24.

Ü r n a p j a

Ürnapján nem dolgoznak a reformátusok, sem a katolikusok. Aki

mégis elmegy dolgozni, azt egész nyáron "kerülgeti a villám", s könnyen agyon is csaphatja.

NR. "Urnaptyán nem dógoznak a reformátusok se mög a katolikusok. Urnaptyán ki-mönt kaszáni hallottam róla, nem egy helön se két-helön, hogy a villám agyonütötte."

Urnapján körmenetet szoktak tartani. Az út két oldalán a katolikus és a református templom között /kb 200 m/ zöld sátrakat állítottak fel. Az utcai kerítéseket pedig zöld ágakkal tűzdeltek ki. Ezen az útvonalon haladt a prosenció /processzió/. A hívek a zöld ágakat, rózsákat tördeltek a sátraknál, és azokat hazavitték.

NR. "Urnapkor szépen az uccát zöd ágakká kitűzdelik, és négy sátort csinyának. Akkor a pap kimögy a templombá a proseeccióval, a kislányoknak van virágos kosaruk, szórik a virágokat a pap előtt, amē-re viszik az oltári szentszégöt. Akkor bemögy a pap a sátorba, ott elmongya az evangéliumot, és mikor az evangéliumnak vége van, áldást ád az oltári szentséggel a népekre, a világ négy részére. Es akkor asztán a körmönettē mögen visszamögy a templomba. Ott hát mögen szépen elvégzik az imádságot, a népek mög mikor gyünnek haza zöd ágat mög virágot szönnek a sátrakrú. A zöd ágat elviszik a kertbe káposzta közé, paprika közé, hogy valami ijes férög mög ne ögye. Möghogy valami jégkár mög ijes ne érgye.

A virágokat mög azt is hazaviszik a családba, ha öreg van, vagy beteg van eszt mög annak aggyák, hogy ojan virágzó lögyön mint az a virág akit hazavisznek."

- b. Urnapkor a prosenció gyütt egész idájáig a református templomig. Ott fordultak mög. Gyüttünk osztán kétfelü vótak sátorok az országutná, osztán akkor szöttünk virágokat is mög zöd ágat is.

Hosztunk ugye a kertbe, mindet kivittünk, mingyá kivittünk a kertbe nem möntünk be a szobába. Avvót az eső, csak möntünk a kerbe igyenösen, csak leszürkottunk a négy sarkába a kertnek, mög a veteményökbe üket, osztá avvā begyüttünk a Jézus nevibe. Azér szürkottunk le a zöd ágat, hogy a férgek ne bácsák a veteményt." A kert négy sarkába leszúrt zöld ág elkergeti a jégfelhőt, sa kert megmenekül a jégveréstől.

NR. "Négy ágat szoktak úrnaptján hozni, azt a kertnek a négy sarkába szokták tönni. És akkor eszt azért szokták, hogy a jég ne vergye a kis palántákat."

Az úrnapi zöld ágat nemcsak a veteményágyások négy sarkába, vagy a kert négy végébe tűzik, hanem betűzhetik valamelyik hasadt karóba is. A jégverés ellen az ilyen úrnapi ág is hatásos.

Az úrnapi zöld ág megvédi a lakást a villámcsapástól is, -mondja egyik adatközlőm:

NR. "Az úrnapi zöd ágat főtöszik a pallásra, hogy ne vággyon bele a villám."

A sáternál leszakított zöld ágakat elrakják, és csak vihar idején veszik elő, beledobják a tűzbe, hogy áljon el a vihar. Az úrnapi zöld ágat nemcsak a kert sarkaiba, hanem a ház sarkaiba is leszúrták, hogy egész évben olyan viruló legyen a házuk tája.

NR. "Úrnapi zöd ágat a hajlék sarkaiba dugják, hogy ojan szép zöd lögyön körü a ház, mint mikor möghozzák a zödeket."

Az úrnapi zöld ágat leszúrják a fészker mellé is, hogy elriassza a férgeket ragadozókat. Ha megszárad, feletetik a tehénnel, hogy a betegség abban az évben elkerülje.

NR. "A zöd ágat kitöszik jégverés ellen a kertszélhő, vagy a fészörök



mellé duggyák, - állat mög férög ne násszon oda be. Ha észárad, akkor ugye neki aggyák a tehénnek. Ugye az jó mer szentűt, és mögvédi a tehént a betegségtű."

Az urnapi sátorokból rózsát is hoznak haza. Az ilyen rózsát kivitték a kertbe, vagy a mezőre, leszűrták a földbe, hogy jó termés legyen.

P é t e r és P á l junius 29.

A magyar parasztember Péter és Pálkor kezd aratni. Régen, ha a gabonát nem is kezdték meg ezen a napon - learattak egy kepe-re /kalangyón/ való gabonát és felajánlották az Istennek, hogy adjon az aratáshoz erőt, egészséget és jó időt.

Kedden és pénteken nem kezdték meg az aratást, inkább előtte való este vágtek egy körösztöt, és másnap folytatták munkájukat.

NR. "Kimönnék a mezőre eső nap úgy este felé, ha többet nem is de asszonyák na vággyunk egy körösztöt a Jézus nevibe, osztá<sup>k</sup> egyűnnék haza, és másnap tovább fojtattják az aratást."

Az aratás befejezése után az intéző, vagy a gazda megszemlélte a levágott gabonát. Az aratómunkások /summások/ ilyenkor gabonából font kötéllal megkötözték az intézőt, vagy a gazdát. A föld tulajdonosának kötelessége volt kiváltani magát. Az asszonyoknak cukrot, a férfiaknak dohányt, pénzt adott.

Az aratás teljes befejezése után az egész falu aratási bált m. rózsalakodalmat tart.

NR. "Régönte ugy szoktak csinyáni, hogy amikor befejeződött az aratás, akkor szoktak tartani aratási bált, úgy szokták hinni, hogy rózsalakodalom. Szoktak kötni koszorúkat buzába, gyönyörű koszorúkat és

akkor évítették abbaja züdőbe az intézőnek, grófnak, gazdának, ugye hát hun tartották mög az aratási bált és a gróf adott neki érte italt és pénzt.

Nagyboldogasszony aug. 15. és Kisboldogasszony között ültetett kottlósok minden tojásukat kiköltik, és fölnevelik.

Szent Vendel október 20.

A négylábú állatok patrónusa. Mások szerint csak a **lovak** patrónusa. A kétlábú állatokat nem védi.

NR. "Szent Vende levagdali a tikokat" - mondja a szentgyörgyi paraszt. Szent Vendel napján régen nem szoktak dolgozni. Különösen a lovakat tilos volt befogni. A lovak tiszteletére gyertyát égetnek a vásárhan vett állatfejmintás gyertyákból, s a templomban misét tartanak Szent Vendel tiszteletére.

Mindszentek november 1.

A halottak napja: "Mindönszentök napján csak délig dőgoztunk, utánna mög kijártunk a temetőbe, gyertyát égettünk mög imádkoztunk." A pap a meghalt hívekért régen a temetőben mondott misét. A hozzátartozók ezen a napon rétest sütnek, kiteszik az ablakba, hogy meghalt hozzátartozójuk bátrabban elvehesse.

NR. "Mindönszentök naptján a pap kiszokott mönni a temetőbe, és a möghät hívekér szok mondani szent misét. És a régi öregek úgy szokták tartani, hogy sütnek rétest és kitöszik az ablakba, hogy a möghalt híveknek is lögyön mit önni."

A rétes mellé tyúkhúst is készítenek mindönszenték napján. A déli megmaradt ételt az asztalra teszik, megterítenek az elköltözők számára, hogy amikor éjjel hazalátogat, abból egyen.

NR. "Mindönszentök naptján szoktak készíteni baromfiúsleveset és akkor szoktak sütni rétest, és ami mögmaradt déru, azt este az asztalra töttek, és az egész éjjel ott vót az asztalon, hogy majd a halottak visszagyűnnek és azok maj abbu fogyasztanak.

Mindenszentek napjával kapcsolatban sikerült felgyűjtenem az időjárás-sal és a borterméssel összefüggő mondást is.

Ez a következő:

"Ha mindönszentök naptján folik a kerékcsapába víz, akkor úgy folik a bor is."

S z e n t K a t a l i n október 25.

Az időjárást figyelték meg ezen a napon a régi öregek. Azt monják, ha Katalin kopog, akkor karácsony locsog. Viszont ez az állítás fordítva is igaz. Ha Katalin kopog akkor karácsony locsog.

Az egyházi év ünnepeihez fűződő hiedelmek, szokások nagy része csak az idősebb emberek emlékezetében él. A gyakorlatban ma már egyre kevesebb valósul meg. Igaz, hogy a falusi ember is mindinkább elszakad a templom és vallás büvkörétől, kételkedővé válik, nem hisznek apáik, anyáik szokásaiban, és azok csodatevő erejében.

#### IV. EGYÉB HIEDELMEK

Ide sorolom azokat a hiedelmeket /és szokásokat/ amelyek a min-

dennapi élettel szoros kapcsolatban vannak. Hosszu évtizedeken keresztül alakultak ki, és öröklődtek "Fíru-fira" /fiúról-fiúra/. Ilyenek például az esküvőhöz kapcsolódó szokások.

NR. "Esküvő naptján pénzt tősznek a cipőjébe a lánynak, hogy mindig sok pénze lögyön ... "

"A templombú kifelé igyeközik a lány is mög a legény, is, és amölik előbb ér ki, az a hatalmas a másik fölött."

Az embereknek gyakran kell utazniuk. Bevásárolni mennek a városba, kéreppárral vagy gyalog mennek ki a tanjára, és ilyenkor a különböző apró jelekből hajlamosak következtetni, hogy vajon útuk eredményes lesz-e, szerencsésen keresztül tudnak-e jutni minden akadályon.

Ha valaki korán reggel indul az állomásra és fekete macska fut előtte keresztül az úttesten, akkor utazása nem lesz szerencsés.

A vonatra indulók legnagyobb átka, ha az útcán legelőször nővel találkoznak. A nő ilyen esetben eleve szerencsétlenséget jelent.

NR. "Ném jár az az út szöröncsévē, ha valahová emögyök, és mielőtē ki-mögyök a kapun, és növē talákszok, akkor jobb ha ē sē mögyök."

Az emberek általában sietnek az állomásra. Útközben jut eszükbe, hogy ezt is, azt is otthon fēlejtették. Ilyenkor az otthon hagyott holmiért nem szabad visszamenni, mert a visszafordulás szerencsétlenséget idéz elő.

Ha az ember elindul valahova a mezei uton, és előtte átszalad a nyúl, szerencséje is lehet, de érheti szerencsétlenség is. Minden attól függ, hogy milyen irányban szalad a nyúl.

NR. "Az embör mögy valamēre, és mongyuk balfelé fut a nyúl körösztü az útján az szöröncsétlenség, de ha jobb felé fut, az szöröncsē."

Kedd és péntek tilalmas napok. Ilyenkor nem lehet nagyobb munkát el-

kezdeni /pl aratást/ de varrni, sőt mosni és vasalni sem.

Akin kedden vagy pénteken mosott és vasalt ruha van, azt "keréngeti" a villám, és agyon is vághatja.

NR. a/ "Keddön, péntökön soha se szoktyunk mosni. A gyeröknek az anyja kimosta egy másik gyerök üngit, és ruháját, és mikor gyütt a vihar a faná átak a papává, mög én is ott átam előtte. Dörgött, villámlott. Azon a fiatal embörön végig szaladott a villám. Akkor ezöket széjjészorta, a papának ezön a felön vékonyabb a bajúsza. A villám ugye észorta üket, a legényt mög agyonvágta."

b/ "Möntek a prosencióval egy bucsura. Mönt az öspörös velük, osztá kiát a nép elé. Mögát a mönet. Aszt mongya: Kedves híveim, kijön keddön és péntökön mosott ruha van, ha zsebkendő van, azt is dobgya le, mer ittenék minket keringet a fölhö. Hát ugye ki is dobta, egy asszonyon vót péntökön mosott kötény, - kidopta a tāróra. Oda mingyá belevágott a villám. Akkor osztán ugye úgy indút mög a mönet, hogy ne vággya az összešet agyon a villám. Bizony ez így vót."

A pénteken varrott ruhába is "siet" a villám:

NR. "Mikor möntek búcsura, osztán aki péntökön vārott ruhát vött fő, monták nekije, hát hogy tögye ki oda a túskebokorra. Amikor oda kitötték beleszát a villám."

A tavasz a természet megújulása, az élet újjásarjadása. Kihajtanak a fák, virágoznak, méhek zsongják körül. Az eladó lányok le szokták törni az első zöld ágat, szoknyájuk belső részébe bevarrták, hogy hozzájuk is úgy jöjjenek a kérők, mint ahogy a zöld ágat körülöngták a méhek.

NR. "A legēső ágat mire rajoznak legēsőbe a méhek, azt a lányoknak az āsó szoknyájukba beszokták vārni, hogy sok kérőjük lögyön."

Juniusban Péter és Pálkor megkezdik az aratást. A gabonát a szérűkra hordják, kazlakba rakják. A gazda félti a gabonáját a kártevő állatoktól. Kocsonyából kivett disznófejet rak a kazal alá, hogy az egerek meg ne rágják a gabonát.

A régi öregasszonyok, anyák különös szokásokat vezettek be, ha azt akarták hogy a fiúk azt a lányt vegye el, akit ők is szeretnének. Ilyen például a kulcsfőzés.

"Főszte a gyeröknek az anyja a kújsot, hogy évögye azt a lányt kit ű akar."

A kulcsfőzés szokása különösen a háború alatt, és a háború után volt gyakori. A falubeliek közül sokan mentek ki a frontra, többen közülük orosz fogságba is estek. A háboru befejezése után az anyák, feleségek gyakran megfőzték a szobakulcsot, hogy idegenbe szakadt hozzátartozójukat minél előbb üdvözölhessék családi körükbe.

A családi élet el sem képzelhető gyermekáldás nélkül. A gyermekágyban fekvő asszony azonban nem tudhatja megakadályozni minden esetben azt, hogy gyereket el ne cseréljék. Ezért szükséges az, hogy az ágyfejbe, és az ágyba bizonyos dolgokat tegyenek, és ebben az esetben a "boszorkányok" nem merik kicserélni a gyereket.

NR. "A gyerökágyba fekvő asszony mellé az ágyfejbe nagykest, foghagymát és az ágyhó söprüt állítottak, hogy a boszorkány ki ne cseréjē a kis gyerököket."

## V. RONTÁSOK.

Ide tartoznak az állattartással, és az emberek mindennapi életével kapcsolatos rontások. Ilyen a babbal való megrontás, szemmel verés, stb. Az állatokat, gyerekeket, sőt virágokat legtöbbször az idős asszonyok,

csodálkozó szomszédasszonyok rontják meg.

1. Babbal történő rontások:

A babot legtöbbször a keresztútra szokták kiönteni azok, akiknek valamilyen bajuk van, sebes az arcuk, vagy kelések vannak rajta. Ha valaki a kiöntött borsóba belelép, elkapja a betegséget, és aki kiöntötte a babot, az pedig teljesen meggyógyul.

NR. "Régön még azt is szokták, hogy az útkörösztöződésre öntötték le fehér borsót. Hogyha valaki kelésös vót, vagy sebös vót, akkor avvā lemosták, és osztán kiöntötték az útkörösztöződésre, hogy hát aki abba belelép allössz ojan sebös azután."

A bab, mint rontóeszköz - nem mindig szerepelt egyedül. Gyakran tettek melléje nyírfaágat, krajcárt, söprűszálat, kukoricaszemet, sőt még kakas lábakat is.

NR. "Régönte babonákat. Vótak valamikor, mikor mi Buváriba laktunk, osztán gyüttem ezön az úton, a malmi úton körösztű, ekkor még ojan kislányka vótam. Azér mondom mer ez télleg mögtörtént. Osztánék amikor gyüttem az úton kislán vótam, hát egy selöm harisnyába bevót kötvē egy maddzaggā. Hát mondom, milöhet ez, ijen hosszasan vót benne. Hát osztánék kibontotta, benne vót két nagy kakaslába, mög borsószömök, kukoricaszömök. Azután gyüttem észre, biztos valami babonaság vót ottanék. De neköm nem lött semmi bajom sē tüle. Ugye azt tartották ki abba belelép, és amit kívánnak neki, az mögfogamzik rajta."

A lányos házak kapujába is szoktak babot, seprűszálat, kukoricát tenni, hogy a kérőket elriasszák onnét. A gazdaasszonynak tilos volt a kapuból elsöpörni a babot, és tartozékait, csak a kívülről jövő emberek távolíthatták el a babot minden káros következmény nélkül. Lakodalomkor babbal, krajcárral töltenek tele egy fazeket, vagy egy cserépkorsót. A vőlegény

és mennyasszony az első kocsin foglalnak helyet. Amikor az első kocsi elindul a "rontással teli fazekat" a kocsikerékhez dobják, hogy átkuk, vagy jókívánságuk beteljesüljön az ifjú páron.

NR. "A lányos házakná is szoktak babonázni. Hogy mi vót a fazékba mi sēm - nem tudom, eccēr vótunk lakodalomba, mikor elindút a kocsi, hogy mögyünk az esküvőre, egy fazeket doptak a kerékhő, aszongyák abba vót a babonaság összerakvā."

Babbal tejet is szoktak megrontani. - Megromlik a tehén teje abban az esetben, ha fejés közben a fejőkébe egy szem babot beledobnak.

A babot legtöbbször keresztútakra, kisajtókba rakják, de előfordul az is, hogy kocsiútra vagy gyalogútra teszik ki. Ilyenkor fehér zsebkendővel letakarják.

A gyalogos személy ha átlépi a rontást, vagy belelép, lábujját kap tőle, - s nem tud menni. Abban az esetben ha kikerüli, nem lesz semmi baja. Viszont könnyen meggyógyul, ha elviszik javasasszonyhoz, és megönti az illető fájós lábát. Doktorhoz nem érdemes vinni, az ilyen bajt nem tudja orvosolni.

NR. "Az én lányom is belelépött egy ojanba, a Csangó Margittā. Ott vót kiöntve az úton egy kis mosalék, letakarva egy szép zsebkendővē. A Csangó Margit főrúgta, az én lányom a Júliska mög átlépte. Ojan rosszú vót, nem tuttam mi lössz vele. Nagyon fájta a lába. Azt tanácsúták mönnyek ē <sup>Lábodra</sup> Lódra egy öregasszonyhó. Mögfogattam a tanácsot. Hát emöntem oda, de a lányom nem tudott mönni oda. Ugy káromkodott, hogy az borzasztó. Úvegbe is adott kenőcsöt, mög hogy mivē dörzsüjjem, mit igyon. Mindönt mögmondott. Én azt mindönt mögcsinyátam. A Margit, a Csangó, nem tudott mönni. Évitéék doktorhó, mer félték, hogy a lába éveszódik. De a doktor sē tudott neki semmit sē csinýáni.



Jaj, hát éveszódik a lán lába, jaj szögény - Hát mondom nekik mönnyenek e oda ahun a Juliskáét csinájják. Hát emöntek - aztán jó félév-re lött jó mindkettőnek a lába, de még most is mögérzik a hatását, ha rossz üdő van."

## 2. Szemmel verés

A rontások leggyakoribb formája. A szemmel verés kiterjedhet emberre, állatra, sőt még virágokra is. A szemmel verést, és általában a rontásokat az idősebb asszonyok, csodálkozó szomszédok, bozontos, összeérő szemöldökű, dupla fogsorú emberek idézik elő.

NR. a/ "Ha sírt a picike, azt szokták ma mondani má a biztos, ojan verte mög kinek nagy vót, vastag vót, összejért a szömöldöke."

b/ "A teheneket azok szokták mögverni szömmē kiknek összejér a szömöldöke. Az veri mög szömmē azér, hogy hát gyönyörködik benne, örvendöz abba a tehenbe, hogyhát milyen szép mög mindön. Mennyi tejet ad. Mög az asszonyok szoktak csodálkozni, akkor aztán azok is mögverik szömmē. Ijenkor szoktunk neki vizet csinítani."

A csodálkozó szomszédasszonyok csinálták a legtöbb bajt. A szomszédok legtöbbje irígy egymásra. Iríglyik a másik hízóját, libáját, kacsáit, jó fejős tehenét. Ha szerét ejthetik, csodálkozását a gazda előtt is kifejezésre juttatja. Csodálkozása lehet jóindulatú is. Dicséri a gazda kezemunkáját, de hogy a rontást elkerülje, elismerő beszéde után megköpködi a földet, elűzi a rontó szellemeket.

A csodálkozás különösen a récéknek és a csibéknek árt. A néphit szerint a csibéknek ilyenkor folyik a könnye, míg a récék belepúsztnak a szemverésbe, különösen akkor ha a gazdaasszony nem csinál háromszor egymás utó szemvizet, és nem mosdatja meg a kis állatokat.

NR. "Még most is emlékszöm rá. Mikor kikētek a csibéim, szépök, aranyosak vótak. Együtt a szomszédom az asszony. Csodálkozik. Aszongya: Jaj de sok csibéje van. - Emögy haza, az én csibéim ēkezdenek csipákuni: csip, csip, csip! Csak ugy folik a könnyük. Istenöm, istenöm mi csinállak, mi csinállak! Csinátam nekik vizet. Imátkoztam két üdvözletöt, egy miatyánkot asztán mikor lemöntek, a háromszor mögmostam a csirkék szömit. Mög is gyógyútak. - De a récéimnek nem csinátam. Tizönkét récém vót. Hiszen itt laktunk má akkor aptya, mikor mögcsodáták űket, a temetőbe vótunk - nem tuttam vizet csinyani nekik. Mikor hazaértünk má halálán vót mind a tizönkettő."

A rontások a libákra is kiterjednek. Előfordulhat olyan eset is, hogy a libatojásokból nem keltek ki a zsibák. Ilyenkor érdekes magyarázatot adtak, megindokolták a sikertelenséget.

NR. "Eccör nem kētek a zsibái a szomszédasszonynak. Egy embör mögbonátá, mögcsodáta, hogy ne kejjenek ki, mer az embör után futott a gunara, aszt mög akarta csípni. Az embör főfogta az asszony gunarát, ēvitte a köröszútúra ráüt a gunarára, ezér nem kētek neki zsibái."

A szemmelverés a fejős tehenekre a legártalmasabb. Csökken a tejhozamuk, beteg lesz a tehén, s véres tejet ad.

A házból a tejet nem mindig lehet kiadni. Az esti imádság harangszó után könnyen megronthatják a tehén hozamát, s meg is betegedhet a lábasjóság.

NR. "Este má ináccsá<sup>g</sup> harangszó után a tejet nem jó kianni, mer van ojan asszony, aki akkor már mög tuggya rontani a tehénnek a hozamát. Akkor vót ojan tehén, aki mögbetegödött, és nem jó tejet adott,

mög mögromlott a teje. Akkor ezután szokták az öregeink mondani, hogy ēviszik és mögöntetik a tehén kötelit, és ezzel gyógyították ezöket az állatokat."

A tehén véres tejet ad akkor is, ha a tejbe késsel nyúlunk.

NR. "Állítólag azt állították, ha kézzel nyúlunk a tejbe, kisebzik a tehén tögye, beteg lösz az állat tüle."

A fejöstehén szemverés után gyakran véres tejet ad. A gyógyítási módja nagyon érdekes. Ilyen esetben a küszöbre teszik a fazekat, vagy a csöpögés alá ülnek beleteszik a nagykést, szűröt, és ezen keresztül szűrik meg a tejet. Állítólag ilyen szűrés után a tehén nem ad többé véres tejet és meggyógyul.

NR. "Eccer gyött haza az én tehenem. Nagyon sirt a tehén. Nem tuttam ēgondolni miér sír a tehén. És egy illető férfi után mönt az én tehenem és csak sirt. Akkor behajtottam az istállóba. Mikor alátem fejni, akkor az a tehén má tiszta vérös tejet adott. Akkor szépön emöntem, aszt javasuták neköm, mönnyek ē Lábadra, a javasasszon mögöntötte a tehenem kötelit, és aszt monta éneköm, újjek a csöpögés alá, tögyek egy fazeket, és osztán aszt a fezeket mög a nagykést és azon szűrgyem át én a tejet. És átszűrtem én szépön a tejet és az az illető aki mögrontotta a zén tehenemet - ez valóba így vót tessék ēhinni, hogy ez így vót - akkor odajött, és aszt kérdöszte én tülem, hogy micsinyá maga Margit. Montam neki, hogy amit maga nagyon tud. És másnap is harmadnap is mögszűrtem és mindig odagyött abbaja züdöpontba, mikor én szűrtem a tejemet és szépön letisztút a tehenem teje és mögjavút a tehenem."

A következő történet valóban lejátszódott. A hatása olyan nagy, hogy még az utódok is konokul tartják emiatt a haragot.

NR. "A szomszéd istállójába vót a mi tehenünk. Mer nekünk nem vót istál-

lónk még, akkor akartunk épüni. És aki a szomszéd istállónak a gazdája vót, az mindön röggē kifejte az én tehenemet. Eső nap egy litert. Második nap másfé liter, a harmadik nap mög úgyhogy annyira efogyott a tej a tizönkét tizenhárom literbü, hogy utóbb má csak két litert fejögettem és akkor szótam neki hogyhát Mări néni - becsuktyák az istállót. Aszt mongya: igön be, be van csukva. Mondom nem tudom mi történt evve a tehenne, annyi liter tejet adott és kérömszépön most nem ád. Hát nem tudom, hogy történt. És akkor aszongya. Tudod, Mări lányom hogy mit mondok én neköd? Aszt mondom, hogy szürd mög a tejet. - Hát én mögszüröm mindön röggē. Annékü nem töszöm el a tejet. Aszongya tödd le a tejesköcsögöt a küszöpre, és akkor állítsd bele a nagykést és annak a tetejibe tödd rá a szürökét. Mikor eszt mögcsinyátad, locsincsá a tejet bele. Na jó, én eszt nem mertem mögtönni, fétem, hogy még nagyobbat köveknék ē a tehenem ellen. És akkor én eszt nem csinyátam mög, ű mög természetösen gondúta, hogy azon anapon maj nem jön oda énhozzám, és aszt monta neköm, hogy amikor én a tejet szüröm abba a pillanatba ott lössz az illető aki mögcsinyáta, szóvá mögcsinyáta, hogy ēveszött a tehéntü a tej, ugye aki mögfejte.

No jó, hát én eszt nem mertem mögcsinyáni akkor, amikor ű mondta, hanem jóvá később, talán egy hónapra rá. És akkor má ojan бүdös vót a tej, de ojan бүdös vót, hogy az nem mögönni való vót. Kaptam emöntem egy asszonyhó és akkor az aszt monta, hogy a tehenemet fejik, mög mögverték szömmē és hát ~~ják~~ hiába is csinálók vele, akármit, mer nem lössz jó a tehen, mer mögfog nálam dögüni. Nagyon mögijettem. Édös Istenöm most mit csinyáják. És akkor kaptam mögszürtem a tejet, úgy ahogyan az asszony monta, nagykésön, szürökén körösztü. Pontosán odagyütt ő az öregasszony, aki fejte, a szomszéd. És akkor mondom neki: Most mit csináják. Most a nagy-

kés högyire vögyem úgy mint ahogyan maga monta, leszúrnyam vagy mit tögyek bele. Ere észalatt az öregasszony. Gondukottam, most má mindegy. A tej ugy is éveszött, hát nem zavatokozok ijén csúnya dologba, hogy én mögöjjem. És akkor még tovább möntem egy öreg nénihö, és akkor az aszonta, hogy aggyam el a tehenet, mer a tehén nálunk mög fog döglüni. Sose fog möggyógyülni. De a tehén maj csak egy év múlva, hogyha istállót cserél, egy év múlva folat be és aztán maj anná a gazdáná ugyanazt a tejmenyiségöt visszakupja, de nálam, mögdöglük. Annyira mögrontották a tehenet, hogy nem lött továbbra se tej.

A történethez a pontosság kedvéért a következőt kell elmondani. E történet valóban lejátszódott. A fiatalasszony kételkedett a javasasszonyok szavában, mégis a valóság a javasokat látszik igazolni. A tehenet nem adták el, s rövid időn belül mögdöglött. Az ilyen véletlenszerű történetek is hozzájárulnak ahhoz, hogy a babonás hiedelmek tovább élnek a falusi nép körében.

A szemmel verést szemvízzel gyógyítják. A szemvizet gyakran nevezik mosdóvíznek vagy szenesvíznek.

A szemvízkészítésnek többfajta módszere ismeretes. Szemvizet készítenek embernek, állának és virágnak is.

Például:

NR. 1./ "Tötték bele három szöm szenet, asztán a söprübü vötték két ojan kis száka söprü valamit. Akkor osztának aszt úgy tötték, mint a köröszöt abbaja vízbe, mög asztán szokták rá imádkozni. Ki egy miatyánkot, ki két miatyánkot, ki mennyit akart. Asztán akkor fölajánlották az Istennek, hogy akit möglocsútak vele ha beteg vót möggyógyút.

Mögszokták az illetőt háromszor mosni, leszokták a kezük<sup>re</sup> húzni köröszt-alakba és azt mondják "aki leszart nyajjon le" -háromszor- aztán végighúzik a kezüket rajta. Aztán aszt a szenes vizet aláöntik az ágy alá, azért hogy azon fekszik éjj<sup>e</sup> osztánék möggyógyul."

A szemvízkészítést imádsággal és mondókéval készítették. Majd a kész vízzel lemosták a beteg embert, vagy állatot és három csepp vízzel meg is itatták.

NR. "Szömverés ellen vizet csinyátunk, köllött mondani három üdvözle-  
töt, imáccságot, két miatyánkot oszt akkor beledoptuk a vízbe,  
a pohárba. Egyiket kalap alá, az elsőt, a másodikat keszkenő alá  
a nőknek, a harmadikat a lányoknak haj alá, /de úgy is mondják,  
hogy "essék kalap alá, ez haj alá, a harmadik mög hát kendő alá./  
akkor körösztöt vetni a pohárba, mög az embörnek magára, aki  
csinyájja, akkor asztán mögmosdani, három csöppöt a szájába csö-  
pögtetni, a jószágnak is a gyeröknek is, mindnek, akárkinek és mon-  
dani háromszor, ki leszart nyajja le. Utánna kivinni a vizet és  
az üsztö<sup>r</sup>gye alatt nyugotnak önteni."

b. "Szömvízét szoktak csinyáni, és akkor a pohárba öntöttek vizet és  
akkor három szöm parasztat szoktak beledobni, és mindig mögköröszt-  
tözték a poharat, és emonták az imáccságot. Hát asszokták mondani,  
hogy három fekvő hajadonra vagy férfire, fehérnépre, és akkor rá-  
dopta, amölliket monta, és az a szén mönt le, akkor az verte mög  
szömmē, - eszt tartották régön.

A lovaknak is szemvizet készítének, vagy pedig piros szalaggal fonják be  
a sörényüket, hogy a betegségtől megmeneküljenek.

NR. "Émönt a János a mezőre. Mőgásztak a lovai. Fét, hogy mögbetegszenek. Hazanyargāt, szömvízet csinyát nekik. - De ha nem csinyát szömvízet, akkor piros szalaggābefonták a haját. Éccēr eladott egy lovat Szigetbe. Nem vót piros szallag a hajába. Alig mönt az új gazda három ház ellen kiásztak a lovai. Amölliknek nem vót piros szallaggya annak ártott az eső, hamar mög is döglött."

A szemverés leggyakrabban az unokáknak, pici gyerekeknek ártott. Ilyenkör a mamák, nagymamák elővették minden tudományukat, és házilig próbálták orvosolni a gyereket. Mosdóvizet /szemvizet/ készítettek, de ha ez se használt, elvitték az öntő asszonyhoz megönteni.

NR. "Szömvizrű mit tudok mondani, mit mosdóvíznek montak, ugy hallottam, hogy valami gyeröknek a szöm ártott. Szép gyerök vót - Vöttek tüzhērű parazsat, kilenc szömöt, beledopták, sustorgott, mög vót valamit imátkozott a nagymamám, de nem tudom mit szoktak imátkozni, akkor mögmosogatták azt a kis gyerököt. Émonta hogy hát, ki leszarta nyalla le, ki leszarta nyalla le, háromszor lehúzta. Akkor asztán mögmosta a kis gyerököt vele, möghúzta így hosszára, körösztbe, mindönhogyan mögmosogatta, és akkor beöntötték a vizet az ágy alá, akkor asztán így emulott róla a szömverés és állítólag ettű möggyógyút a kisgyerök, vagy ha állat vót, vagy akármi vót, de mindénre eszt szokták csinyáni. Én magam is tapasztátam azóta, mikor láttam abbaja züdőbe, hogy möggyógyút a jószág. Hogy attű gyógyút mög, vagy nem attű, de eszt szokták csinyáni, eszt nevezték szöm víznek, mosdóvíznek."

A szemvizekésztés speciális módja a következő:

NR. "Hát az én kis unokáim, mög az én kis gyerökeim mindig nagyon szép kis gyerökök vótak. Elevenyök, szép kövér gyerökök. Mindig mög-

verték őket szömmē. Én mindig húsztam vontam őket, hogyhát hova k ölle-  
ne vinni őket, és csinyátak nekik szömvízét, magam is mögtanítam.  
Mögcsinyátam nekik a szömvízét az atyának a fiúnak a szentlélők  
istennek nevibe. A miatyánk istan a férfirú szólott, az üdvöz-  
légy nőrrú szólott a hiszekegy állatrú szólott és ojan szépen  
mögjavútak a kis gyerökeim, mindig szép gyugottak vótak utánna.  
A szömvízét ugy készitöttük, emöntünk akutra, szónéküli vízét  
hosztunk. Én ugyan gyufává szoktam, három szá gyufává és így em-  
montam a miatyánkat, üdvözlégyet, hiszök egyet.

A szónéküli víz, az hogy nem szólunk, miko mögyünk a vízér. Be-  
hosztuk a vízét, mindaddig nem szólunk, mig csak a vízbe le nem  
mossuk a kisgyerököt. Haromszor a vizzē lemosni a kisgyerököt.

Mindég aszt montuk neki, hogyhát aki mögvert az verjön vissza."

Az ember szereti a természetet, a zöld fákat, szép virágokat. A szép  
virágok különösen a női nemet ejtik csodálatba. Egy egy különleges,  
szép virág láttán csodálkoznak, gyönyörködnek, sőt irígykednek egymásra.  
A megcsodált virág hamarosan hervadni, lankadni kezd. Az ügyes háziasszonj  
ilyenkor szemvizét készít, meglocsolja virágját, hogy a szemverés muljon  
el róla.

NR. "Szömvízét nemcsak állatnak, embörnek készitettek, hanem mög még  
virágnak is. Ha valakinek vót szép virággya, osztá hogyha esetleg  
ēhervatt, ēlankatt, a szöm ártott neki, kő neki szömvízét csinyáni.  
Akkor mög kő locsúni vele, osztá maj az használ."

## VI. BABONÁS TÖRTÉNETEK

Babonás történeteim nagyobbik része az állattartással kapcsolato-  
sak, de megtalálhatók azok is melyekben a rossz szellemek, holdkórosok,



tüzes emberek, garabonciások szerepelnek.

Az állattartással kapcsolatos babonás történetek:

Központi téma a rugós tehén megszelidítése, és a tejhozam csökkenésének megakadályozása.

A rugós tehén megszelidítését többféleképpen végezték. Volt, aki a talpon nagykesen keresztül szűrte a tejet, mások pedig a kötényüket oldották le, a talp mellé helyezték, és azon keresztül vezették be az istállóba.

NR. a/ "Eccör möntem egy hēre atejér, és ott egy asszony, szűrte a tejet. A t̄apon nagykés vót, a nagykésön mög vót a tejesfazék, és így szűrte a tejet. Kérdösztem, hogy mijér? Ő aszonta, ezér mer rugós a tehene és monták neki, hogy hát ha ezön szūri, akkor nem lössz többet rugós."

b/ "Hát ez magamon történt mög fijam. Magamon vót, hát ez nem hazucság. Vót a Darvasnak egy marhája. Mögvöttük. Ojan szilaj marha vót. Ēmönt a fijam, hogy mögvöszi, mer ojan jó fejös vót. Hát csak vödd mög Sándor. Hát Ēmönt a Darvashó. Odatták szivešen, mer eladó vót, mer a csirások nem merték mögfejni. Hanem mindig borgyukat nevēt. Mindön évbe négyet. Egyiket mikor főnevēte, töttek alá másikat, amit hát nevēt, szoptatott, mer fejni nem fejte egy embör sē mög. Akkor Ēmönt mög is vötte. Úgy délután estefelé vezették, hazavezették, ott a vasutná valamöjjik ěszalasztotta a kötelet. Mer hát négyen vezették, akkor egyet bukfencūt, asztá azon fēt a fijam, hogy ki is törik a nyaka. De hazavezették nem lött hála isten semmi bajja. Hát akkor hazavezették oda állok a ház elejbe, a zajtó mellé. Montam nekik

hogyhát várgyanak egy kicsit, tarcsák addig. Úgy mögátak, én mögnyútam hátra, lekötöttem a kötényömet, osztán idedoptam a t<sup>á</sup>p<sup>h</sup>ó. No, mondom, most csak vezessék be. Bevezették. Mögkötötték a kötelet, rá a láncot, osztá akkor bemöntek, és is bemöntem. No hát most ki feji ki. Aszongya a Sándor maj én kifejöm, aszongya Édös. Mondom - nem köll. Csak ne is gyűjjetök oda senkise, csak én magam mögyök. Gyere nézd mög, hogy micsinyá, de maj én kifejök. Ki is gyütt a fijam, de osztá bemönt az embörökhő, mer adott nekik egy kis bort. En mög szépön mögverögettem, akkor mögmosztam a tőgyit, leüttem alá, szépön kifejtem. Mikor mögvót, bemöntem. Bevittem a tejet. Az embörök csak néztek. Na, aszongyák, nem rukta mög? Mondom, nem. Hát nem is rugott éggyet sē. Akkor ugy összezsapták a kezüket a három csirás, aszonták hát ez isteni csoda, mer náluk négy embör közü nem merte mögfejni egy sē. Hát mondom, peig nem csinyátam vele ögyebet, mint a kötényömet oda-doptam a t<sup>á</sup>p<sup>r</sup>a, ott is vót, bemöntem mögfejtem. Hát úgy csodákosztak. Jaj nem győsztek öleget csodákozni, hogy mi van vele, hogy mögát."

Az istállótalp mellé kellett bizonyos orvosságosüvegeket, kenőcsöt leásni abban az esetben, ha a tehén csökkenő tejhozamát meg akarták akadályozni. A csökkenő tejhozamot az idősebb emberek idézik elő. A leásott orvosságokon keresztül kell a háziaknak jární, de másnak nem lehet. Az az idősebb ember vagy asszony, ki elvette a tehén tejhozamát, igyekszik keresztül lépni a leásott dolgokon és valamilyen szerszámot kölcsönkérni. Ilyenkor tilos a házzól bármit is kiadni, - ellenkező esetben az egész orvoslás elveszti a hatását.

NR. "A Betyár Kata, - a Fekete gyerököknek az anyyiké vót, az meséte,

hogy az ű tehenik kettő vót, akkor ugye hogyan csinyáta, hogyan se, hát ű aszonta, mikor emönt Szigetbe a javashó, hogy a tehen mind kevesebbet ad, mög savót, a horgyuk is ojan rosszak vótak, hát aszongya akkor emönt a javashó, az aszonta neki hogyhát esztet aszongya, - valamit adott neki - hogy ássa le a t̄ap alá. Ássa le aszt a poharat, és mönnyenek rajta körösztű, de aszongya az az illető majd mögy magikhó, aszongya valamijér, majd aszongya főne vögyön s̄emmit a világon. Hét másnap éppen vasárnap lött, mönt ám az öregasszony. Gyütt, hogy Katám aszongya aggyál egy meszellöt, akarok meszēni. Most, aszongya Kata néni, most csak nem meszel, máma vasárnap van. De biz aszongya akarok lányom. A mütkor s̄e meszētem, most muszáj lössz meszēni. Én mög nem adok. Hát aszongya másnap vagy harmadnap nagyon beteg vót mög se tudott az ágyban mozduni. Azt meséte anapam."

A csökkenő tejhozamot békává átváltozott szomszédok is okozhatják. A néphit szerint, a békává átváltozott szomszédok megfejik a tehenet, és alig marad tej a tehen gazdájának.

NR. "Ugy hallottam, hogyhát monta egy Jóska nevű fiú, hogy hát önáluk az istállóba ábejárt egy béka, és a béka mögszopta a tehenet, és akkor ű kapta, beleszúrta a vellát a békába, és eszalatt haza a zannyáhó. Mire mönt vissza, nem vót sehün a béka, és akkor hát az illető, egy közeleti asszony vót, és akkor az nem tudott két hétig mönni. Átszúrta a combját, és ugye két hétig nem tudott mönni met beteg vót."

A boszorkányok általában békává változnak, és így belemehetnek állatba, emberbe, akár növénybe is. Az állatok közül csak az istenke állatjaiba, a galambba, bányba, számárba nem tud rejtőzködni.

Szívesen választja rejtekhelyül a tehenet de főként a bivalyt.

NR. "Emöntem éjjē vadászni, és ott taláтам én a rétön egy bivajt. Odamögyök, brekögött. De nem találtam sehūn a fejit. Asztán, hogy emögyök tüle tovább, hát nézük vissza etünt, nem láttam sehun."

Szellememberek: a holdkórosok, rossz emberek, lúdvércek, tüzes emberek, garabonciások történetének együttes gyűjteménye.

### 1. Holdkórosok:

Kiváltságos képességgel rendelkező emberek, kik maguk sem tudnak e tulajdonságuk létezéséről. A holdkórosok általában éjjel, előre meghatározott órában -a nép nyelvén plánétában- születnek. Amikor eljön a szellemórájuk, plánétájuk, menniök kell. Felkelnek éjjeli álmukból, megmásszák a házak tetejét, a templomtornyokat, s amikor lejárt a szellemórájuk visszatérnek, tovább alszanak. A szellemórában tilos a holdkóroshoz szólni, mert könnyen leeshet a házak tetejéről, templomok tornyáról. A holdkóros minderről nem tud semmit, ha felkel tovább éli az egyszerű emberek mindennapi életét.

NR. "A holdkórös má avvā születik, hogy ű holdkóros. Éjje mögy, főké, maj a templom tornyán jár, a hold ereje vezet. Dobszán, a Gazdy Ferenc fija, az is az vót. Két hód buzát arattunk náluk. Üzentek, hogy mönnyek be, két liter vort ad. Kálmáncsáho' köze van a főggye nekije, ughogy Szentgyörgyrű is alig pár kilométer. Hét én akkor ojjan menő vótam mint a madár, szinte röppentem. Este érök oda, főnézek a háasztetőre. Hát a Gazdy fija má fönn van. Csúszi széfelű, mögy főfelű - Ugye fiatal mönyecske vótam fétöttem - Mondom jaj istenöm leesik! - Aszongyák ne szójjak ám mer leesik. Emönt a szellemórája, a plánétája, már akkor az ágyába vót nem tudott semmirű."

## 2. A rosszindulatú, láthatatlan szellem.

A forgószélben rejtőzködő láthatatlan szellem legtöbbször élő ember. A történetekben egyszerű kocsmáros, ki rosszindulatú, az emberek munkájának megnehezítésére törekszik.

NR. "Eccer egy aratásba nyáron, ebéd idő alkalmánál, nagy szél kerekedett, és széthánta a kepeket, széthánta a kényeket. És ott volt egy legény, amög mögmaragudott, beledopta az ebédlő kését. És abba mögszűnt a forgószél, és amikor ez emőnt mindön. Akkor úgy ebédöztek tovább. Mikor főkētek, keresték a kését, sehon nem taláták. Akkor emőnt egy másik legényyē, mönt tovább és bemőnt egy kocsmába. Ott kértek ebédöt. Adott is nekik a kocsmáros. Ű mögismerte eszt a fiut, akkor ű hozott ki szalonnát, könyeret és ugyan avvā a késsē ötte. Ez a fiú mög nagyon nészte. Rā a kocsmáros aszonta. Mi, talán ösmerős ez a bicska magának? Ösmeröm mer éppen ojjan, mitha az enyém lött vóna. Akkor feleli rá a kocsmáros. Emléközön rájja. Eccer mikor ojjan nagy szél kerekedett débe, és maga beledopta asztat a kését abbaja forgószélbe. Aszondi, emlékszök. Hát többet aszt mög ne csinájja, mer így beletutta dobni, hogy ha én aszt ki tudom csupáni, és magába visszadobom, maga soha ép embör nem lössz."

## 3. Lúdvérc:

Erről a témáról két történetet sikerült összegyűjtenem. A két történet egymással összehasonlítva egészen eltérő véleményt kapunk a lúdvércekről. Az egyik történetben a lúdvérc segítőkész szellem, ki mindig a gazda javát akarja, de végül is nyomasztó, állandó jelenléte megöli tulajdonosát. Mig a másik történetben a lúdvérc maga az ördög, ki varázspálcájával házakat emel egymás tetejére, nagy rönköket gör-

get, belebujik emberbe, állatba és az élőlények rosszabbik énjét képviseli.

NR. a./ "Öregapám monta, má én is öreg vagyok. Az öregapám monta, hogy a lúdvércöt úgy kötötte az ű baráttya, egy lúdvércöt. Egy hónapig hordosza azt a picike tojást, amit tojik a tyúk, azt a fattyútojást.

Asztán kikēt, akkor mindönhová, akárhová kütte, mindönhová emönt. A tűzbe is. Mindenhová. Møg amit mondott neki, mindönt möghozott. Akkor má mög akart tüle szabaduni, de nem tudott tüle megszabaduni, mer mindig mönt utánna. Akkor ekütte a Drávára egy porció homokér. Osztán még aszt is mögvitte. Sokáig mögvót. Akkor ekütte az erdőbe egy porció rőzséjér, mög tuskéjér. Mögvitt mindönt, de még pénzt is vitt fijam. Ha ekutte ojan here az urakhó, még pénzt is vitt neki. Møg is gazdagodott az embör, de mihaszna, az mindég mönt utánna. Nem löhetött eldugni eszt a lúdvércöt, osztán akkor behäh az embör, belepusztút, aszt monta öregapám. Akkor sem maratt e tüle sehunsem, mönt még a népek között is a temetőbe, Gázuták a népek, ugye a lábik között, nem vót nagy mindönhun ebujkát. Az embört etemették, akkor ráfekütt a sier tetejire osztá ott mögdöglött.

b./ "A lúdvérc is ördög. Az mindönfélébe beletud röjtözködni a világon. A birkába nem, mög a számárba - mög a fehér galambban, mer az a Jézus legkedvesebb állattya. A bagojba má ebujik, a fehér galamba nem mer az a szentlélök. A számárba mög ezer nem mer rajta van a feszület. Avvót a Jézus lova. Mindig ördögösséggel foglalkozik. Elövöszi a varázspácáját

ojan mint a szómaszál, úgy emegeti, gurgitti a rőngöt, mög Cukorpusztáná két házat egymásra tött."

4. Tüzes ember ~ ligértűz.

Mindekét elnevezés használatos.

NR. "Mikor möntem Sarótára, úgy Böcör felé möntünk, és ott este hat órakor járt a tüzes embör. Ezt ligértűznek monták az asszonyok, nem tüzes embörnek. És éveszem imátkozni, de még jobban gyütt felém. Mikor egyet káromkottam akkor elszaladt."

A tüzes emberek állítólag azok a mérnökök voltak, kik nem jól mérték a földet. Amikor valaki meghalt közülük, újból föl kellett mérni a földet.

NR. "A tüzes embör? Nem jó mérték a földet, és ahogyan mérték - szová möghatak, - azután köllött mérni, ha akarták ha nem. És akkor mérték a földeket és ekkor nem tutták egondúni mi történt.

Látták a világosságot a mögyékön, ahogyan möntek, jártak. Tuggya a jóisten igaz vót e nem e!

A tüzes emberek az utcákon is jártak, kékes-feketés lángot okádtak magukból.

NR. "A tüzes embör, ammög ojjan kékös lángá járt. Jártak az úccán ojan kék lángá, mintha fekete is vót, kék is vót, ölég az hozzá. Hát eszt csak messzirű láttam, nem möntem vele szömbe.

A tüzes emberek szívesen fölkeresték a gyulyásokat is. Ilyenkor lángot okádtak magukból futkostak a mezőbe vagy a legelőn és ziregve-zörögve húzták maguk után a földmérő láncot.

NR. "Mielőtt a nap lenyugodott, Horvátországba szógátam, akkor mindég löhetett este látni tüzes emböröket. Egyik este mönt, a másik ára mönt. Futkostak egész éfélig. Esztán én mög gulyás vótam,

éjje ráméyött a vizelés, kilépök az akóbu. Ott van előttem, majnem lepisátam. Akkor mögfordutam, emöntem be vissza. Mögin ki köllött mönnöm. Mögin ott vót. De azok úgy ziregtek, zörögtek, mintha láncot huztak vóna."

#### 5. A garabonciás.

A garabonciásról, vagyis a garabonciás diákról szintén két történetet sikerült gyűjtenem.

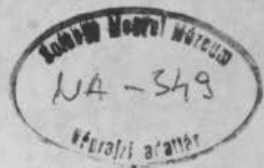
Az egyikben egy idős néni emlékezik vissza a tűzpiros felhőben lovalgó hosszúfarkú garabonciásról.

NR. "Még akkor gyerök vótam, de eszömbe gyűt azér örökké. Fön vótam a cserösnyefán. Osztán sütött a nap ojan szép üdő vót. De gyűtt egy kerek fölhő egy nagy szél keröködött. Majnem levitt a cserösnyefárú. Még kislán vótam, nem ojan kislán, ojan nyóc éves vótam. Osztán nésztem, fogtam a fát. Nem tuttam szönni a cserösnyét. Nésztem csak a fölhőt, nésztem. Nekierett az esső, ojjan öreg csöppökbe. Asztán belenésztem én a fölhőbe. Ottan tiszta piros vót mint a tűz. Ojjan mintha égött vóna, ojjan piros vót, hosszú vót, farka vót neki. Osztá rajta üt a garabonciás. Abba a fölhőbe mönt. Akkor emönt az erdő felé, vitte a vihar, a szél. Én csak nésztem egész mégcsak be nem ért az erdőbe. Mikor az erdőbe beért, etünt, nem láttam."

A másik történet sokkal érdekesebb és színesebb. A garabonciás földközelségbe jut. Maga is ember, emberi tulajdonságai vannak, de ugyanakkor képes emberfeletti dolgokat művelni, pl. vihart terementeni. Aludtejet eszik, csikón lovagol, s megmondja a gulyásnak, hogy mikor és milyen hosszú viharra számíthat.

NR. "Hát valamikor az én gyeröküdömbe, a nagyapántú hallottam, hogyhát





meséte, amikor ű csordás vót, gulás és kint tanyázott és kint vót egy röggē osztánék egy embör ott jár a vájuná. És azongya nekije. Öregöm, ne mosgyék a vájjuba, mer nem isznak maj a marhák belüle. Hát osztán beszélgettek eszt is aszt is. Hát aszongya mongya nekijje, van e teje. Aszongya, van, hálaistennek. Kihoz neki egy fazék aluttejet, mögöszí. Aszonta nekije. Na aszongya úgy 8-10 óra felé ne mönny ē messze innejt a tanyád-tú. Mer ott a legelőbe vót egy tó, aszongya ebbe a tóba van a szongya neköm két csikóm, az egyiket el akarom vinni. Gondúkodott öregapám, hogy mér, mijjen csikó. Osztánék ēszéndölgött az az embör. Asztán eccērcsak, vót negyedhét vagy félhét felé ēkezd dörögni. Hát aszongya úgy 8-9 óra felé möggyütt a nagy zápor zivatar, mög a szél. Ugyhogyhát majdnem a fáig legyütt a fölhö, osztán az a garabonciás ētünt abba a nagy fölhöbe, de mögmonta nagyapámnak, ne féllön, mer nemsokáig tart, csak úgy tiz-tizenöt percig. Úgy is vót hogyan monta. Tiz-tizenöt percig tartott az a nagy zugás, zaj, és ēmönt aszongya, és annak az átkozott garabonciásnak vagy minek, annak vót ott egy ojjénizé, csikoja, avvā fölüt és ēmönt a másvilagra, vagy hová se hunnan gyütt. Hát aszongya valóságos garabonciás vót."